د لوي څښتن په نامه

فلسفه

داسې لږ له فلسفې

د پښتو نړيوالې ورځې ته

د ۲۰۲۰ ز ک جون مياشت

Ketabton.com

راټولونکی ډاکټر [illegible] شینواری

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوي ښـنبـتن په سـتر نامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتابپېژندنه

د کتاب نوم: فلسفه

راټولونکی: ډاکتر ماخان میرى شینواری

خپرندوي. کتابتون. کوم Ketabton.com

د خپرولو کال جولای . ۲۰۲۰ ز ک

د راټولونکي برېښناپته:

smakhn1946@gmail.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سریزه الف
فلسفه ۱
د یوه فیلوسوف ادعا ۳
فلسفه څه شی دی؟ ۴
تېزي ۵
انتیتېزي ۷
هیوپوتېزي ۹
د کانت هیوپوټطزې سره د حکم بڼه ۱۳
په افانستان د روغې راتګ عملي بېلګه ۱۵
هغه ویونه چې روښانونه غواړي ۱۷
د سوچه هوښیارتیا فکري توان انتینومي ۱۹
.... دویمه برخه ۲۵
فورمال لوګیک ۳۲
لوګیک یا لوجیک ۳۴
د شمېرپوهنې سم اند ۳۶
د راټولوونکي لیکنې او ژباړې ۴۲
د راټولوونکې ژوند ته لنډه کتنه ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف

سریزه:

د دې لیکلنې سره توکلي مخامخ شوم. زړه مې نه وو، چې له فلسفې سره ځان بوخت کړم، خو سره له د ې مې هم دا یو څو فلسفي لیکنې له الماني څخه له تاسو سره ګډول زړه وغوښته. په دې خو پوهیږو، چې فلسفه یو په زړه پورې د لوست خوندیونې لرې او ډېرې خبرې پرې کېدی شي.

دا څه چې له تاسو سره ګډوم، هیله ده، چې داسې ستاسو د خوښی لامل به شي. فلسفه کې تل اندونه سره بدل وي، خو دا زه چې تاسو سره ګډوم، دا ما د الماني لیکوالانو لیکلې له تاسو ګډول دي، چې ماته یې هغه لیکنډول خوند راکړ او هیله لرم، چې ما به دا داسې لږ څه د بنسټ لیکنې په څېر نه، خو داسې ورنږدې خوند به ترې واخلی.

زمالیکنې دباندني ویونه کم لري او له دې امله هم هیله ده، چې تاسو د ورسره نابلد په څېر سترې نه کړي.

ګرانو لوستنکو: زه هڅېدلی یم، چې زما لیکنې ډېرې ټولپوهوړ ولیکم، خو داسې که نه وه ما ته به خښنه وکړی.

په دې لیکنه کې – لکه په نورو کې – زه هڅېدلی یم، چې فلسفه هم په پښتو، دا پهدې مانا، چې ساده او پوهوړ ولیکم.

دا یوه له څېړونکو رانیولې پوهنیز د پرېخبرو څه دي، چې زما له اند او عقېدې سره سر او کار نه لري. دلته ما دا لیکنې راټولې کړي او ډېرې خوندورې راته بریښي، چې زړه مې تاسو ته د دې ړاندې کېدل په مینه وغوښتل

ما غوښتل چې دا فلسفي ویونه سره رایوځای او تاسو ته یې د پښتو ترې پ،هېدنې سره برګ اندې کړم، خو د لاسه مې پ،ره نه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه Philosophie

نوموتي يا مشهور فيلوسوفان:

په څېره کې کېنې پلاتون د خپل زده-کوونکي ارېستوتالس سره
په خواشينۍ بايد ووايم، چې هغه څېرې ورانې
شوې وې او له دې امله ما نه شوې پورته کولی.

داسې لړ څه له فلسفې:

په فلسفه (زړه يوناني کليمه φιλοσοφία ده يا وی دی، چې د *philosophía* سره لاتين شوې اوښکې په ټکي يا وی ييزه مانا يې ،، مينه وهوښيارتيا ته،، يا ،، د هوښيارتيا سره مينه،، ده) کې هڅه کيږي، چې نړۍ او انسان په ټولو يوګونوالو، تر بنسټه وپيژني، روښانه کړي او پرې وپوهيږي.

د نورو پوهندسيپلينونو څخه فلسفه په دې کې ځان بيلوي يا د نوروپوهنو سره له دې لارې توپيرلري، چې په يوه ځانګړې ريښه کې او يا ټاکلې متودپوهنه کې رابنده نه وي، بلکه د هغې پوښتنکونه او د هغې ځانګړنې هغې ته تلنډول د هغې د الاتو ډېرډولوالي شيانورشوګانو د رقم له لارې کرکتريستيکي يا تيوپيکي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفې زړېتکي سم اند (د سم اند اړوند فکري پوهنه)، اېتيک يا اخلاق(د سم کړنلار پوهنه) او ميتافزيک (د شتون او رېښتينوالي لومړنيو دلايلو پوهنه) دي. نور سټدسپلينونه پېژندنتيوري او پوهنتيوري دي، چې دوي د پوهيدنګټنويا پوهيدنلاس ته راوړنو، په ټوليزه توګه همداسې په ځانګړي توګه د بيلابيل يوګونپوهنو د پوهيدنډول امکانات دي.

پيلراوړنه يا پيلامه:ستونځې شته، کومې چې د ټيک پوهنو د مرستې سره هم په کار نه يا نه پوره اچول کيدی شي:

د دې پسې پوښتنه چې څه شی ،، بد،، او،، ښه ،، دی، ،،

.... ۲ ....

حقوالی(؟)،، څه مانا لري، ايا خدا(ج) (خدای مې دې نه ګوناه کاره وي،د فلسفې خيړنه ده)شته، ايا انسان يوه نه مړه کيدونکې ارواح لري اويا ،، د ژوند موخه،، څه شی دی.

همداسې کيدی شي د پوښتنويونو بل ټولګی د بيلګې په توګه پيداېښتي پوهنې وي:

-- بيولوژي په حقيقت کې د ژونديو نړی څيړي، خو دا نه شي ټاکلی، چې د دې ژوندي ،، شتون،، څه سر ته رسوی، ايا او کله دژونديو اورګانيزمونو(غړو) د مرګ اجازه شته يا د انسان ژوند کوم حقونه او مکلفيتونه خوندي لري.

-- د فزيک او د شميرپوهنې سره کيدی شي پيداېښتي قوانين يا لارې وويلی يا افاده کړای شي يا روښانه کړای شي، خو پوښتنه، چې ايا پيداېښت بيخي د قانوني لارې جوړ دی، دا کوم پيداېښتي پوهنه بيخې نه شي ځوابولی.

-- حقوقپوهنه څيړي او کره کوي، چې که يو څه د قوانينو سره په همغږی پيښږي، څه شی چې د غوښتنو – يا هيلوسره سم قوانينومنځ پانګه کيدی شي، دا د هغې له بنديز يا چوکاټ اوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ټولیز نه ځانله د هر یوګونپوهنې ، بلکه بنسټیزه پوښتنه راپورته کیږي، چې موږ له دې لاسته راوړي پوهې سره څنګه ځان برابرولی - یا سمولی شو.

-- له دې سره پوښتنې شته، چې د فکرکولو پولې لمسوي، لکه دا پوښتنه، چې ایا دا په همدې سترګورپ کې ځانیز- یا ځانله حس کړی ربښتیاوالی هم په ربښتونې شتون لري.

په ټولوداسې حالتونو کې د یوګونو پوهنو روښانه-ونو مودل له وینو پاتیږي یعنې څه نه شي ویلی، دا فلسفي پوښتنې دي.

یوناني فیلوسوف پلاتون Platon(428/27 – 348/47 د عیسوي وخت د مخه) له دې امله په دې څیره (که غواړۍتصویر) کې شک پیدا کړ، کومه چې انسان پخپله له ځانه او له نړۍ ورکړی وه.

په خپل نوموتي یا مشهورکتاب سمځورته یا د سمځې سره برابرHöhlengleichnis کې هغه د نور څنک د عادي انسان رابندې یا محدودې احساسونې توانوالی او پیژندتوانوالی داسې راګرځوي یا هنداره کوي.

.

.... ۳ ....

دوي د خپل برابر یا ورته سره څنګ په څنګ لړۍ په یوهمځه کې ناست، ټول په یوه ډول تړلي، داسې چې دوي سیده مخا مخ د سمځې دیولونه خپل مخ ته کتلی شي(لنډ خپل مخ ته دسمځ ډیولونه ګوري). یو وور رڼا ورکوي، چې هلته د سمځې لرې برخه د انسانان شا ته بلیږي. د انسانان اود وور منځ کې – دا هم د دوي شاته- یودیوال، چې د هغې شا ته بیلابیل شیان وړل او په خوزښت راوړل کیږي، چې دیوال جګوي او هغه سمځدیوال په څیر کتنه انسانانو ته د خوزنده سیوري په څیرخرګندیږي.

د دیوال شاته د دې وړنوغړونه او کشار یا کشپش دې پرلپسې د دیوال تړلو انسانانو سترګو ته مخامخ هم باید همداسې د سیورو پرمخوړلو یا د سیورو مخ ته وړلو په څیر باورولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د د ې صحنې سره پلاتون موږ ته څرګنده ،، رېښتونى،، نړۍ له سمڅې دباندې د لمر په رنا کې په مخامخول يا تضاد کې راوړل يا کونترستونه kontrast کې راولي اود دې هنر کليمې له لارې موږ ته پوهوړکوي يا رانښايي، چې ولې فيلوسوفان رېښتياوالى، دا په دې مانا چې حقيقت ته نږدېوالى انساني احساس يا رښتيانيولي په پوښتنه کې راولي.

د يوه فيلوسوف ادعا

د يوه فيلوسوف ادعا دا ده، چې خپل ځان اونړۍ ازماېښت ته اچوي يا ازمايي. شيان هم کوم چې زيات کسان يې د هرو مرو يا پخپله ترې پوهيدنې او ورکړل شوي ګوري، په فلسفه کې له سره پوښتل کيږي، د شک لاندې راځي او ازمايل کيږي- د بيلګې په توګه پوښتنه، چې ايا،، رښتياوالى،، يا ،،حقيقت،، په ختړه يا په رېښتونې داسې دۍ، لکه څنګه يې چې موږ رېښتيا نيسو. ،، موږ څنګه باوري کيدى شو، چې دا څه موږ ګورو، رېښتيا شتون لري؟،، ، يو فيلوسوف له ځان داسې پوښتي. داسې دې سوکراتس هغه خورا خوره شوې يا نوموتې يا مشهوره غونډاله هم ويلي وي، چې: ،، زه پوهيږم، چې زه نه پوهيږم،، - يو شعوري مخامخوالى(تضاد) دۍ، ځکه چې دى څنګه پوهيدى شي، چې دى د خپلې وينا له مخې بيخي نه پوهيږي؟

داسې فلسفي پوښتنې تل ستونځمنې دي او تل ګرانې يا دزړه پورې نه دي- دوي کسان په شک کې راولي او خپل نړۍ ليد په لړزه کې راولي. هغه رېښتيا پسې هڅاند انسان دې د سره يا پيله – زيات نارامه- ليد له لارې په نړۍ نوموتې ليدني يا مشاهدې(؟) لاس ته راوړي اوله دې لارې يو ،، ريښتيا هڅانده،، ، ،، حقانيت،، يا ،،ډېر ښه،، ژوندوکړاى شي يا مخ ته بوزي.

Der hermeneutische Zirkel: Das Ganze als Summe seiner Teile

هرمينوېتيکې ګردۍ(دايره): ټول د هغه د برخو زياتون يا جمعې په خير.

.

.... ۴ ....

په داسې ترڅ کې چې يوګونې پوهنې د ټاکلو الاتو د پوهيدلو سره موخه-ور بوخت دي، هرمينوېتيک پخپله د پوهيدنې پوهنې سره بوخت دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی هرمینوېتیک د زاړه یوناني وی hermeneuein څخه راوتلی. دا کړنه یا فعل د ،، روښانول، وړاندې کولو،، - هرمینوېتیک له دې سره په لړې موخې یوه د وړاندې کولو لار ښايي.
دا هم یواوړده د خبرو څه دی، چې هرومرو به د لوستونکوله پاره په زړه پورې وي او د ن ج له لارې میندلکیدی شي.

فلسفه څه شی دی؟

د فلسفې په هکله د اروپا د غوره فیلوسوفانو اندونه:

نه شي کیدی چې ،، فلسفې،، ته ټولیز باوري پیژند ورکړ شي، ځکه چې هریو ، چې فلسفې کوې یا -وایي، هغه هر یو د شیانو په هکله خپل اند ته وده ورکوي. له دې امله پورته کړلو پوښتنو ته نږدې دومره ممکن ځوابونه شته. لکه فیلوسوفان.

کارل فریدرېش فون وایځیکر Carl Friedrich von Weizsäcker یوځل داسې ویلي یا فرمولبندي کړې: فلسفه پوهنه ده، چې په هغې څوک خبرې نه شي کړی، بې له دې چې دا پخپله مخ ته بوزي یا سرته رسولو هڅه وکړي.

اریستوتلس: – ARISTOTELES: *Metaphysik* I 2, 982 b 12

له دینونو ، دیني ټولنو او نړۍ لید څخه په بل ډول فلسفه د پورته ،، فلسفي،، یادشوو په کار اچونې بل ډول پوښتنو کې ځانله په هوښیارتیا تکیه کوي، دا په دې مانا چې راشنل یا فکري دلایلو، چې نور د مخه نیونې (لکه د بیلګې په توګه په یوه ټاکلي مخ ته پروت درس یا پوهنه باندې عقیده) نه غواړي.

پای یادونه:

دا چې ما د مخه څوفلسفي اړونده لیکنې راټولې کړې وي، نو له دې امله دا لیکنه، خو:

د نورو پرمختللو ژبو په ویپانګو او لیکلتوان موړهلته پوهیرو، چې ورسره مخامخ شو اوخه ترې رانیسو. د دوي د ډېرډوله ویونوله پاره په زیات وخت کې په پښتو کې یوه مانا پیداکولی شو، خو موږدا د خپلې ژبې لوستونکوله پاره داسې چمتو کولی شو یا داسې باید چمتو کړو، چې پرې وپوهیدلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لیکنې راټولونه اولیکنه-په ځانګړې توګه د غونډالو چمتوکونه- راته پوره له ستونځوډکه وه، هیله ده، چې ګران لوستونکي به یې له لوستلوسره ستونځې ونه لري.

زه خو مسلکي نه یم، کیدی شي یومسلکي کس دا په اسانۍ سره راټول اوولیکلی شي.

.

.... ۵ ....

ډاکتر ماخان میرې شینواری

Die **These** تیزې

یادنه: ما چې زموږ د ځوانو لیکوالانو لیکنې د هیوپوتیزې په هکله ولوستې او ولیدې. دوی یې په فرضیه په پښتو یې نیونه ده، خو دا موږ ترې پوهیدونې فرضیه نه ده او له دې امله به داسې ویونه همداسې په خپله ختېه لیکني پرېږدو او نه به یې پښتو کوو. دا یوه اوږده او خېړنیزه منځپانګه لري، چې موږ بیا دنورو ستونځو سره مخامخ کوي.

زه په دې اند یم، چې هغه زیات څه سره چې مسلکي وي او یا یې په پیداښتي توګه پښتو انډول نه شي پیداکېدی یعنې دا ویونه په ختېه کې هم پیداښتي نه وي، نو هغه دې همهغسې پرېږدو او پښتو کوو دې یې نه.

تیزې Die **These** (زړه یوناني کلیمه ده *thésis* θέσις المانی (Behauptung ، aufgestellter Satz یو ښوونیزه ِغوښتنه (غوښتنه یا ثبوت، چې ښوول کیږي) یا یوه لارښوده غونډاله ده. مخامخ غوښتنه یې کیدی شي Antitheseانتیتیزې وي.

د مخه راوړنه: دا غوښتنه په لیکنه کې شوې وه، چې دلته څه زیاتیدی او کمیدی شي. دا مې ځکه ولیکه، چې دوی هم لا تراوسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ډېرو داسې پوهنيزو شيانو کې تل د نوي څه سره مخامخ کيدی شی، څکه دا ورته بسيا نه کوي.

پيژند: يوه تيزې يو اند يا فکر او يا يوه غونډاله ده، چې د هغې سمون يوې ښوونې ته اړتيا لري. د يوې تيزې ليکونکی رښتياغوښتونی دی. که تيزې د ښوونې جوګه نه وي، بايد دا وغورځول شي. په بل حالت کې کيدی شي په تيزې ودريږي يا تيزې کلکه ونيسي. په ټوليزه توګه يوه تيزې يوه وينا ده، چې له يوه ګډوله څخه هغه غوره له وينا څخه پراګماتيکي رامخ ته کوي همداسې باوري کيدو ته يې بايد راوړي. که يوه تيزې ناسمه وي، نو نه شي کيدی چې کوم ډول ښوونه يې هم په دليل ودانه کړی شي. د ښوونې تګلار هم د هغه اړونده ډول لارو په واک کې ده (لاندې وګوری).

د يوې قضيې او تيزې منځ کې توپير د وينا پوهنې په براګماتيکي چاپيريال کې پروت دی.

.... ۶ ....

يوه کارتيزې يوه څغلنده ايښوولشوې يا منځ ته راغلې تيزې ده.

د تيزې، قضيې(تيورېم) اوتيوري منځ کې توپير به اوس د يوې بيلګې په بنسټ انځورشي:

- تيوري يا نظريه: ميکروايکونوميکي تيوري د او په کې يوګوني اقتصاد سره ځان بوختوي.

- قضيه يا تيورېم: د ميکروايکونوميکي د باورورشو تيوري په دننه کې فرمول شوې Coase د داسې نوموتې **Coase-Theorem** (دا د ميکرو ايکونومي بنسټيزتيورېم (بنسټېزه قضيه) دی). دا روښانه کوي، چې – د تيوري د ټاکلو شرايطو لاندې – مارکيټونه د افراطي افکتونو سره چليږي (په ملي اقتصاد کې سړی د اکسټرېم افکت externen Effekt (دباندېوالی) لاندې د نااندډوله اېکونوميکي پرېکړو اغيز په نه-برخه لرونکو په نخښه کوي، نو اغيز، چې هغې له پاره هيڅڅوک (ښه يې : بې له هيڅ) پيسی نه ورکوي يا يو برابروالی لاس ته راوړي).

تيزې: اوس يو بل پوه(عالم) هم غواړي يوې باوري قضيې ته وده ورکړي اود دې له پاره يوه تيزې منځ ته راوړي، چې دا لومړی بايد وښوول شي. که دا تيزې پخپله په ځان کې پوهنيزه د منلو – نه منلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

(که غواړي: جنجالي) وي همداسې په منلو-نه منلو (یا رښتیا-نارېښتیا) بنسټیونو ودانه وي، دا په لومړي ځل کې یواځې یا فقط داسې په نامه کارهیوپوتیزې (هیوپوتېزې وروسته وګورۍ) جوړوي.

د تېزې د وی یا کلمې تاریخ: دا د تیزې کلمه یا وی د انتیکې فلسفې زېرنده ده. په یوه دیالکتیکي خبرو اترو یا بحث کې دا کلیمه د پوښتوني اند انځوروي (دا د XYZ حالت دۍ او یا د XYZ حالت نه دۍ)، کوم چې دی یو د بل سره خبرو یا مباحثې وختورشو کې وساتي یا ولري. په پوښتنه – ځواب –لوبه کې دا د پوښتوني ځخه د پوښتنکونکي موخه ده، په هغه کې چې دی(پوښتنکونکی) هغه (پوښتونی) په مخامخ خبرو کې راګیر کړي یا راونیسي. له دې امله اریستوتلس په دې اند دۍ، چې په دیالیکتیکي یود بل سره یا یود بل مخامخه خبرواتروکې سم اندیزه پایونه تمرین شي یا تمرین کړي. په دې موخه نو تیزې د یوې غوښتنې راوړنه ده.

کله کله تیزې د ډېرو له پاره یو اورلګیت دۍ، لکه په ۱۵۱۷ ز کال کې د مارتین لوتر ۹۵ تیزې د هغه وخت د کلیسا په هکله (په دې به نورې خبرې نه کوم، خودا به په یاد راوړم، چې دې تیزونو یواوړد جنګ منځ ته راووړ).

ایمانول کانت په ځلورو Antinomien der reinen Vernunft په سوچه رښتیا انتینومیو(که وخت وو،نودابه هم ولیکم. پوره په زړه پورې دۍ) کې تیزې د انتیتیزې سره مخامخ کړه یا مخامخ ولیکله. کانت د دې له پاره دلیل راوړ، چې سړی تیزې همداسې انتیتیزې ښه مدللې کولی شي. له دې امله نشي کیدی چې تیزې او همداسې انتیتیزې سمې وي. له دې زیات سړی اړینډوله د هوښیارتیا په مخامخوالي یا تضادونو

کې راګیر کیږي، که دا په ارواح باندې، دا نړۍ په ټوله کې یا خدای(ج) (پسې) فکروکړي او د بیلګې په توګه د خپلواک غوښتنو(تیزې) یا د دیترمینیزموس(ټاکلتیا یا ټاکلوالي) Determinismus(انتیتیزې) دلیل راوړلشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ديترميناري، کره کونه، پولې اېښوونه، رابندونه(محدودونه)) داسې اند دی، چې ټولې پېښې – په ځانګړې توګه راتلونکې هم- د دمخه ورکړ شوو شرايطوسره يواځني کره – يا ټاکلشوي دي. مخامخ تيزې Indeterminismus)) په عقيده ده، چې ټاکلې پيښې شته، چې دوی نه يواځني د مخه ورکړشووشراطو له خوا ټاکلي دي، بلکه ناټاکلي دي.

پوهان ګوتليب فيښتې Johann Gottlieb Fichte يې په مخامخ د ټولو پوهنيزپوهنو (علمي پوهنو) بنسټ Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre د سينتيزې له لار برابر د تيزې او انتيتيزې په مخامخوالو (تصادونو) کې لټول کيدی شي. فيښيتې د تيزې، انتيتيزې او سينتيزې لوبه د کليمو يا ويونو زه او نه- زه مخ ته کړه.

Synthese سينتيزې(يوناني: رايوځايکونه، يوځای ايښوونه، تړنه):

سينتيزې د دوه يا ډېرو توکو(جوړښتبرخې) و يوه نوي يوون يا يووالي ته يوځاي-ايښوونه په نخښه کوي.

انتيتيزې Antithese

دا د انتيتيزې وی يا کلمه په ټوليزه توګه يوې پيلغوښتنې ته يو مخامخغوښتنه په نخښه کوي. له دې سره دوه ويونه، کلمې، جمله- يا غونډاليبرخې يا غونډالې- يود بل سره مخامخ کيږي، چې په خونديونه يا منځپانګه يا موخه کې يوبل ردوي.

.

پيژند: يوه انتيتيزې څه شی دی؟

په يو له بل توپيرېدونکو ښو او اووښتونو يا بدليدونو يو ژبنيز پيداښت، په هغه لاندنۍ سطحه يا هواره، د دوه يوبل ردوونو ويناوو يو مخامخوالی دی. د نورمال ورځنيووييناو پرته يا څنګ کې له ټولو د مخه ورکړ شوي شعر کې را پيداکيږي، چې زيات وخت هلته ځای په ځای کيږي، د دې له پاره چې يوه خونديونه يا يو څه غوره راوباسي يا راوتلي وښايي.

تنظيمکونه: دا چې انتيتيزې د اوکسيوم او چيازم پوښتنې-ځواب موادو سره خپلوانه ده، نواړيين بولم، چې په يوه جدول يا لښتکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دوي سره مخامخ کړو،نو د دې دريو ريتوريکي موادو اود هغوي غوره پيژندنخښو ته اړتيا ده.

.... ۸ ....

پوښتنه- ځواب(؟)..... بيلګه ....رامنځ ته کيدنه..... جوړښت

اوکسومورون ....بربنډې پټې خبرې..... کم ....دوه مخامخويونه

.... زيات په لوريک، .. تړلي

.... لږ په شعر کې......... يوبلپسې راځي

چيازم. ... نن لا نه .... زيات په لوريک .... دوه جملبرخي همغه له سره

.... مګرهوسباته.....اولږ کله،کله په شعرکې... يود بل مخامخ پرلپسې راځي،

.... خوندي وينا توانمنده کيږي.

انتيتيزې...اند غوښتونې ده......زيات...........دوه مخامخ منځپانګې

...........خو غوښتنه کمزورې...زيات په شعر،.. سره مخامخ کيري

.... په لوريک هم.............

په پورته کې به يو څه لږ روښانه کړو:

د انتيتيزې بڼې:

دا يوه لار ده، (نسبت استثن) و ځانګړنوالي ا ته يا دا يوه لار ده و ځانګړوالي ته، چې دا درې پيژندنخښې هممهال وکارولشي.
دا چې وى انتيتيزې خورا ډېر خونديونې لري لکه دا خپلوان ويونه، کوم چې په لښتکي کې ښوول شوي، نو د انتيتيزې دننه- کاتيګوري ته اړتيا ده.

١ – ناسمه وينا د سمون سره

بيلګه:

تيزې: ورځ ښکلې ده، ځکه چې لمرروڼ بريښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتیتیزې: دا ورځ خو ښکلي نه ده، پای یې(بالاخره) (ورینګي) وریږي.

دا چې لومړې وینا کې رښتیا نه ویل دي، نو په دویمه جمله کې د یوه سمون په مرسته رد شوه.

د غبرګوالي سره ګډوله کونه

بیلګه: په کینه کیدل یا قهرېدل لنډ دی، پښیماني اوږده ده.

(فریدریښ فون شیلر. زنګ)

.... ۹ ....

د غبرګونوالي سره شاعر غواړي خپله وینا لاندېکرښیزه(د لاندې یې کرښه راکاړي) کړي، چې دوه منځپانګیزې یوبلردوونکي شیان یود بل مخامخ ځای- په-ځای کړي.

۳ = ګډوله-کونه د چیازموس سره

بیلګه:

هنر اوږددی

او لنډ زموږ ژوند دی.

(یوهان ولفګنګ فون ګوېتې،فاوست کې)

د ژوند لنډوالي غمیزه شاعرلیدوړکوي د هغو شیانو مخامخ، کوم چې ژوندارزښته او ښکلی کوي. له دې سره دی د دواړوتوکو منځپانګیزه وینا جګوالی ته رسوي. د دواړو بیتونو څلورلاریز –یا صلیبي ډوله ودانولو له دې سره د ویونکي غمجن حالت لاندېکرښیز کوي.

یادونه: لږ تر لږه په الماني ادبیاتوکې چې یووی یا جمله یا لنډ څه چې غوره وي، له دې څخه لاندې کرښه راکاړي، چې ما دې ته لاندې-کرښیز یا لاندېکرښه کیدونکي او...ویلي. تاسو یې چې هرډول بولی.

ډاکتر ماخان میرږی شینواری

Hypothesis هیوپوتیزې

د مخه راوړنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما خپله لیکنه د الماني ادبیاتوځخه رانیولې او له دې امله به نومونه هم له المانی رانیول شوي اویا الماني وي.

زموږ ستونځې دا هم دي، چې مورد ډېرو مسلکي لاتینویونوسره بلد نه یو او داسې په سم اندیزډول یې هم نه پوهیږو، موږیواځې داسې نږدې انډول ورته ټاکلی شو او یا شننیزه روښانه-ونه یې ورکولی شو. ځنې

مسلکي د مانا ډک ویونه دي، چې په عربي (په بخښنه په عربي مې ځکه ولیکله، چې موږدا سې ویونه تل په عربي ژباړو) ژباړه یې ناشونې او ناموخه-وره ده. داسې نومونه باید که روښانه نه وي روښانه شي اوهمهغسې وکارول یا راوړل

.... ۱۰ ....

شي. دا په ټولو پرمختللوژبوکې همداسې دي اوژباړه یې د یوه وي سره نه کیږي، دا یواځې روښانه کیدی شي، چې یوه بیلګه یې هیوپوتیزې ده.

د پوهنیزو، داسې ویونو د ښه پوهیدنې له پاره، چې روښانه – ونه یې په یوه پښتو انډول وی نه کیږي او باید روښانه شي، زما وړاندیزدا دۍ، چې دا دې ځانله ،ځانله وڅیړل شي او چې د یوې څیړنې له پاره دبل وی پوهیدنه اړیینه وي، هغه وی دې هم همدلته ورسره مل او لنډ وڅیړل یا روښانه شي

دا ټولې خبرې اوږدې څیړل دفیلوسوفانو اوژبپوهانو کار دي، زماله پاره یې لنډه اړیینه روښانه ونه بسیا کوي.

هیوپوتیزې

یوه هیوپوتیزې (زړه یوناني او پسې لاتیني څخه ده، الماني **Hypothese** انګرېزي *hypóthesis*) د یوې سم انیدیزې وینا په بڼه فرمولبندیزه نیونه ده، چې سمون یې سړی شونی یا کیدونی نیوی یا بللی شي، چې دا لا تراوسه ښوول شوی همداسې verifiziert (۱) نه دۍ . هیوپوتیزس باید د هغه له لاس ته راوړنو په بنسټ د ازمایلو وي، چې هغه د لاس ته راوړنې پسې یا له امله ښووالکیدی - ....یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رد کیدی شي. د هیوپوتیز د فرمولبندي کولو له پاره ورځنۍ یا مروجه ده، چې شرایط ورکړلشي، چې د هغو لاندې دا باور لرودی شي. دا د یواځني سماندیز اړیکو سره کیدی شي، په لاندې توګه:

،، تل که....، نو ....،،

(۱) وریفیکیشن Verifikation د یوه ګومانی یا غوښتوني شیحالت ښوونه ده، چې رښتیا وي (نوره روښانه-ونه هم لري،خوزموږله پاره دابسیا کوي).

هیوپوتیزې Hypothese د پوهنیزو کارونو په چوپړکې ده لکه د بچلر، ماستری اوډاکتری تیزسونه.

یوه هیوپوتیزې یوه اړوندوالی، یوه نیونه همداسې یو ګومان دی.

دا پورته یاده شوې ،، نیونه،، په دې مانا نه ده، چې د هیوپوتیزې انډول دې په عربي فرضیه وي، چې پښتو انډولی یې نیونه ده.

د هیپوتیزې بیلګې:

...... ۱۱ ....

هرڅومره چې دفتر تیاره وي، تر هغې همکاران تولیدوونکي یا جوړونیکي دي.

دا یوه هیوپوتیزې ده :

هیوپوتیزې ته د دوه شي ځانیونو یا - حالتونو منځ کې د لار سره سم ګوماني اړوندوالي وایي(افاده کوي). دا د پوهنیزو پرابلم انځورولو کارونو یو څه وختیز ځواب دی.

هیوپوتیزس د پوهنیزو کارونو کره برخه نه ده. هر پایکار د کشف پوښتنې ته اړتیا لري، په داسې حال کې هیوپوتیزې ته هغه وخت اړتیا پیښیږي، چې پخپله یو تجربوي کشف (څیړنه؟) کوي.

هیوپوتیزس د یوه خپلواک اووښتونې(مجهولې یا واریابلې) – سرچینه –اویوه بلواک اووښتونې – ګوماني اغیز دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هیپوتیز بیلګې:

چې دفتر هرڅومره کړکۍ لري، همهغومره همکاران تولیدوونکي یا جوړونکي دي.

خپلواک اووښتونې

د کړکیو ګڼون(تعداد)

بلواک اووښتونې

د همکارانوتولیدوالی یا جوړښتوالی.

د هیوپوتیز ډولونه:

دوه ډوله هیوپوتیزس شتون لري: لوریزې اونالوریزې هیوپوتیزس.

نالوریزه هیوپوتیزې

د نالوریزه هیوپوتیزې سره ته په رینښتونې تصدیقوې، چې یواړوندوالی شته، مګرته لور نه کره کوي.

د نالوریز هیوپوتیزې بیلګه:

د کړکیوګڼون د همکارانو په تولیدونې یواغیز لري.

لوریزه هیوپوتیزې

د دې په خټ یا مخامخ په لوریزه هیوپوتیزس کې په دې اړوندوالي یوه لورشته. د بیلګې په توګه: مثبت یا منفي.

د لوریز هیوپوتیزې بیلګه

د کړکیو ګڼون د همکارانو په تولیده-ونه مثبت اغیز لري.

لوریزې هیوپوتیزې د پوهنیز کارله پاره زیات وخت موخه- ورې دي، ځکه چې دوي ویناتوانمندې دي اویوجګه تجربوي خوندیونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا ستا پایکار (پاکارګوره د کار پای نه دی) یا د کارپای بې له ناسمون دی؟

د منځ-ارزښت له مخې یو پایکار په هرو زرو ویونو کې ۱۵۰ ناسمونه لري.

په تجربوي پوهنه Empirische کې هیوپوتیزې د نیونې ځای لري، هغه چې په ورځنۍ توګه د دېدوکتیو- نومولوجیکي مودل پسې باید وازمایل شي. له دې سره لیدل شوي داتای باید په هیوپوتیز وکارول او وازمایل شي او لیدلې پیښې یو د بل سره سروخوري یا یوغړې شي. که سرهیو غړې شي، نو له دې سره هیوپوتیزې باوري کیري یا باوري ده.

یادونه یا روښانه – ونه: دېدوکتیو-نومولوجیکي مودل das Deduktiv-nomologische Model(لنډ:DN-Model) د یوه کوزال (Kausalität د بنسټ یا سرچینې اواغیز منځ کې اړیکې) د ګډو اړیکویونو د پیداښښتي ژبې له لارې د پوهنیز روښانه - ونې فورمال جوړښت دی.

یادونه: دا تجربوي پوهنه د نیونې ځای نیسي،خونیونه نه ده.

په یوه سم اندیزه (منطقي) خبرواترو کې یوه هیوپوتیزې د یوه دلیل نیونه(فرضیه (زړه مې نه غواړي، چې په نوکانو یې ورسره ولیکم)) ده، چې د هغې رښتیاوالی لومړی په نوکانو کې رابند شي.

په شمیرپوهنه کې:

په شمیرپوهنه کې د هیوپوتیز کلمه په سرچینه کې ناښولې بنسټونه په ګوته کوي یا ټولیزپرنځیپونه، له کوموچې شمیرپوهنیزې غونډالې یا جملې راوځي یا رابیلیږي. دا چې دا پرینځیپونه د اکسیوم په څیر کارولکیږي، د دې له پاره د رښتیا شرط نه کارولکیږي. دا لار یا قانون دی. له دې سره ټړلي پایلاسته-راوړنې دېدوکتیو دي.

.... ۱۳ ....

دا د ابسترکشنAbstraktion وی د یوګیزوالو لرې کول یا پرېښوول یا ترې تیرېدل او یوه ټولیز یا ساده ته یې بیول زیات وخت د ایندکتیو اند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروسه په ګوته کوي. د دې په څنګ کې ددې کليمې ځانګړې کارونې يا استعمال په ټاکلو يوګيزو پوهنو اويوګيزوتيوريو کې شته.

دېدکشنDeduktion ، دېدکشني متود يا دېدکتيوي پايونه هم، په فلسفه او په سم اند کې د ورکړلشوې نيونې (پرېميسPrämissen) يوې پايون-لاسته راوړنه ده په سم انديز اړيينه نتيجه. دېدکشن همغه د ارستوتلس په زمانه کې پايونه پيژندل شوې وه د ټوليزڅخه په يويز (ځانګړي) ، دا په دې مانا چې د خويونو ميراث، چې د يوه ګروپ ټولغړييې لري، په يوه اصلي برخډېرى(سبسټ) او يوګونو توکو ته هم ورل کيږي. اريستوتلس انکلوسيون د ټوليزوويناو لاس ته راوړنه له يوګونحالتونو خيږنو، او ابدکشنAbduktion يا اپاګوګېApagoge مخامخ، کره کونه، دا چې ټاکلي يوګونې يا يويز حالتونه د يوې ورکړ شوې يا تراوسه کشفکوونکې ټوليزې لارې (قانون) لاندې راځي.

پايونه په خورا ښه روښانه-ونه يو ابدوکتيوabduktiv پاي دی، چې د هغه سره يوه ټاکلې هيوپوتيزس د نورو هيوپوتيزسو په مخامخ ځانګړې يا اعلا وګڼل شي.

ابدکشنAbduktion : يوه مخ ته پل يا کړنه يا مخ ته تګ دی، چې په هغه کې تشريحي يا شننيزه هيوپوتيزې جوړيږي.

د کانت د هيوپوتيزې سره د حکم ښه:

د المان فيلوسوف امانول کانت په خپل د قضاوت کريتيک کې څلور تلنارې د تيورتيکي ښوونې له پاره توپيروي.

١ – سمانديز په سختۍ پايلاسته-راوړنه (دبيلګې په توګه د دېدکشن له لارې).

٢ – د انالوجي يا ورته- والي کارونه

٣ – رښتياوالي اند

٤ – هيوپوتيزې د ممکنه روښانه-ونې بنسټ يا دليل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده له انده په رېښتونې هيپوتيزې لومړی فقط يو له ځلورو امکاناتو
دی، چې يوه ښوونه پيدا کړي، خو دی د يوې هيپوپوتيزې سره لږځه
غوښتنه وړاندې کوي، ،، له دې بايد لږترلږه د امکاناتو پوره ډاډ وي،،.

په قانون يا قضا کې هيوپوتيزې په يوه شرطي جمله کې فرمول بندي
کيږي.

په دې کې دا جوړښتونه خوندي دي :

که X ، نو Y

يا هم هر څومره X ، همغومره Y .

هيوپتيزې پوښتنې نه دي، بلکه ويناوې دي. وهځيره، چې دا داسې
ټيک فرمولبندي کړي، چې شونتيا يا کيدنوالی يې وي.

بيلګه د که – نو- فرمولبندي

که په دفتر کې زياتې کړکۍ شتون ولري، نو همکاران ډېر توليد کوي.

بيلګه هرڅومره – همغومره – فرمولبندي

چې هرڅومره ډېرې کړکۍ چې دفترکې شتونولري، همغموره هکاران
ډېر توليد کوي.

د هيوپوتيزس ازماېښت:

که تا يوه هيوپوتيزې چمتو کړې وي، بايد دا اوس وازمايې او د هغې په
رښتيا ارزښت يې هم وازمايې.

- که انتظارمو رښتيا شي، کيدی شي اړونده هيوپوتيزې رښتيا
وپيژندلشي.

- د دې مخامخ که انتظار مو رښتيا نه شي، نو هيوپوتيزې، چې ويينه
يې(افاده شوې) شوې ناسمه وپيژندل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د Verifikation مخامخ Falsifikation: ناسموالي پيژندونی يا ناسموالي پيژندل د يوې وينا ناسموالي ښوونه، دا په دې مانا چې يوه ويناد ښوونې له لارې ناسمه راوځي.

روزنکشفونه يا روزنمیندنه.

--- ،، که هرڅومره ډېر زده کوونکي په ټولګي کې وي، همهغومره د زده کوونکو د زده کولو توان ټيټيږي،،. ،، که درسخونديونه د ازمويينې له پاره نه وي، نوزده کوونکي دا درس زر له ياده باسي،،.

.... ۱۵ ....

لومړۍ نيونه د ټولګي لويوالي اوزده کوونکو اود زده کوونکو توان اړوندوالي په يوه لور د هرڅومره – همغومره – وينا په ګوته کوي. دويمه د که – نو – وينا يو شرط ورکوي.

د هيوپوتيزې ستاتيستيکي ازماېښت

ته امکانات لري، چې هيوپوتيزې ستاتيستيکي و ازمايې. د دې له پاره ته يوه صفر (H0) هيوپوتيزې او يوه مخامخ تيوپوتيزې (H1) ليکې.

بيلګه H0 :

د کړکيو ګڼون د همکارانو په توليد يواغيزنه لري،

بيلګه (H1)

د کړکيو ګڼون د همکارانوپهتوليد يو اغيز لري.

صفر هيوپوتيزې له دې مخ ته ځی، چې کوم اړوندوالی نه شته او مخامخ هيوپوتيزې بايد و ازمايل شي. ستا مخته يوه لړۍ ستاتيستيکي هيوپوتيزازمايينې مخ ته پرتې دي، چې هيوپوتيزې فريفيڅير کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغنستان کې د روغې راتګ

راځئ لنډ په ګډه د هیوپوتېزو په مټه وځیرو، چې په افغانستان کې روغه څنګه راتلی شي؟

دا څه چې موږ دلته ځیرو، دا به یو لنډېزوي، چې د پوهنیز کارخوندیونه دې هرومرو نه وي، خوهغه کار به په داسې هیوپوتیزو ودان وي.

د دې له پاره هیوپوتیزې راوړو او ربښتیا یا سموالی یا کیدنوالی یې بیا ښایو.

لومړی: که طالبان او دولت سره خبرو ته کینې، نو روغه راځي.

دویم: که طالبان او امریکا سره خبرو ته کینې، نوروغه راځي.

.... ۱۶ ....

لومړي حالت ته: که د طالبانو اودولت همغږی سره امریکا همغږې نه وي، نو روغه نه راځي.

دویم ته: که د امریکا اوطالبانو سره حکومت نه وی همغږی، نوروغه نه راځي.

اوس دې نوې هیوپوتیزې ته:

دریم: که طالبان،حکومت اوامریکا خبرو ته کیني، نوروغه راځي.

دریم ته: که دا همغږي منځ ته راشي- بېله کوم زور- نودا بیا پخپله روغه ده.

څلورم: که حکومت پرته له نورو افغانې ډلو له نمایندګانوسره طابان وګورې، نو روغه منځ ته راځي.

دا هم ځکه نارښتیا ده،چې:

یو : که حکومت ورسره همغږی نه وي، روغه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه: دوي د افغانستان خلکو ته مسئوليت نه لري، نو کيدی شي څه
چې کوي يواځې د ځان په ګټه به يې وي.

دوي له دې امله د روغې پروسه کې فعاله ونډه نه شي لرودی.

پوهنيزه تيزې Wissenschaftliche These

په پوهنتيوري کې د تيزې بڼه هيوپوتيزې ده.

يوه پوهنيزه تيزې يوې ځانګړې لا رې ته نه ده اړول شوې.

د دې له پاره چې په پيداښتپوهنه کې د تيزې منل په پوهنيزه
چاپيريال کې ځګه کړو، بايد تيزې

- يو روښانه او ټيک پيژندل شوی حکم يا پرېکړه وي،
- ناسمښوونيزه وي،
- د خپلې انځوروني په ترځ کې کټمټ پاتې شي،
- هيڅ بله منلشوې تيزې رد نه کړي،

.... ۱۷ ....

- هيڅ بله منلشوې تيزې رابنده يا محدود نه کړي،

سم انديز مخامخ ونه لري يا خوندي ونه لري.،

- د پسې ازماېښتوړ واقعيت باندې ودانه وي،

يوه بيلګه يې د نيوتن د خوزښت له تيوري څخه د کپلر لار يا قانون دی
د ستورو ګرځنلار(قضيه).

په فرانسه کې تيزې د ډاکترۍ کار(*thèse de doctorat*) Dissertation
ته وايي ورته نږدې لکه تيزس *thesis*انګلستان،المان اونور ژبوکې.

هغه کليمې، چې داسې لړ روښانه-ونه يې اړيينه

د خبرو له پاره د خبرو مواد: Stilmittel

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه کړی شي ډېر ریتوریکي خبرمواد (د خبرو مواد) ولري، چې له هغې ګټه اخستلی شو د دې له پاره ویونه چې په ژبنیز جوړښتونو کې ورکړل کیږي. دا لږ ستونځمنه ده، چې شعرشننه او کورکارکې دا متمئن موخه-ور وټاکو.

ژارګون Jargon **یوه ځانګړې ژبه همداسې وینا- یا ویینډول په نخښه کوي.**

ریتوریک **Rhetorik** د خبرو هنر

Oxymoron اوکسومورون:

اوکسومورون د یوه خبرموادو(خبرو مادو) په څیر ، په ټولډولونو لیکنو کې کارونه میندلی شي. له دې امله ځانله په لوریک رابند نه دی، بلکه ایپیکي اودراماتیکي کارونو کې هم میندل کیږي.

Paradoxon: زیات وخت پارادوکسون د اوکسومورون سره بدلیږي(،، زه توانمند یم نسبت هغه خورا توانمندته،، هغه بیعقله دی و هغه ډېربیعقله ته،، ، ،، یواځنی تل پاتیکیدونکی بدلیدنه ده،،)، د دې مخامخ دا اوکسومورون ویونه په برکې لري، چې د خوندیونې یې یوبل ردوي(،، بې وینې تویولو جنګ،، ، سوله ییز انقلاب،،.

اوکسیومورون له خبرو او ورځنی

دا لږ ډېر دي

۱۸ ....

دې ډک یا زه غریب کړم

دا بیړه له تلوار سره

تور سپین

کونتردکشن ادیکتو د اوکسومورون په څیر

خوښي درد

تور شیدې

ګرده څلوری(مربع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونګې چغې   یا

بې غږه چغې

چیازم: Der*Chiasmus*

چیازم خبرومواد (د خبرو ماده یا مواد) دي، چې موږ ورسره په لوریک کې مخامخ کیږو. دلته برابر ارزښته ویونه، برخغونډالې یا غونډالې په ټرلیپرلپسې ډول چلیپاډوله یا څلورلاریز سره مخامخ تنظیمیږي. دا په دې مانا، چې چیازم د دې توکو یوه څیره – هندارونیز نظم دی.

ماته ژبه کرانه ده   ګرانه ده ژبه ماته

دا یې هغه چلیپا - یا اټیران ډول لیکنه یا که غواړې څلورلاریزه لیکنډول

ماته ژبه کرانه ده

ګرانه ده ژبه ماته

پای یادونې:

- په دې لیکنوکې زیات ویونه راځي، چې په پښتو مانا یې ستونځمنه ده او روښانونه غواړي. زه به وهڅیږم یا هڅیدلی یم، داسې په یوه یا څو لیکوکې یې داسې لنډه روښانونه او پیژند ولیکم، خوزیاته شننه به ورسره نه وي، ځکه، چې دا هریو وی په خپل ځان کې یوه پوره لیکنه ده.

- ځنومسلکي ویونومانا کولوکې به دا ستونځې وي، چې ټیک مانا یې نه شو ورکولی یا نه ورکول کیږي، خوروښانه به یې کړواویا به ورته نږدې ګډوله-وی وکاروو.

- زه خو د داسې لیکنوسره نوی یم، خو باور وکړی، چې هره غونډاله له الماني په پښتو انډول لیکم، خوند ترې اخلم.

- هره ریښه یو ځانګړی خوند لري او څوک چې له یو څه سره داسې لږ په اړیکو کې راځي، نو نوره مینه یې هم ورسره پیدا کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زه پوهیږم، چې زموږ ډیر هیوادوال له ماخخه په دې ښه پوهیږي اوډېر څه به یې لیکلي وي، خوهر څوک یوه د لیکلوځانګړې لار لري، چې دا په پوهنه کې پخپله یو مړښت دی.

- زه چې موخه-ورې غونډالېراټولوم یا د همغږې لیکنې راژباړم، نو کوښښ کوم، چې منځپانګه یې راخخه خرابه نه شي او دا کار پوره ستونځمن دی. که غونډالې کله،کله دپ،هیدنوستونځې لري بخښنه به راته کوی.

- زما بله ستونځه داده، چې دا هرڅه په پښتو ولیکم، نو دا هم یوساده کار نه دی، ځکه ژبه مو د ډېرو شیانو اوپه تیره بیا په پوهنه کې نابلده ده.

راټولوونکی: ډاکتر ماخان میری شینواری

،،Die **Antinomien der reinen Vernunft**

د سوچه هوښیارتیا یا فکرتوان انتینومي،،

د ایمانوېل کانت لیکنه.

یوه د مخه راوړنه:

۱ - ما په یوه د مخه لیکنه کې دتیزې او انتیتیزې باندې خبرې ګړې وي او هلته د انتینومي وی یا کلمې سره مخامخ شوم، لړورته کونجکاوشوم، ومې غوښتل،چې دا هم ګرانولوستونکوته له الماني پښتوکړم. نه پوهیږم، چې موږبه څومره ددې ،،د کانت،، د لیکنو سره بلد یو، خو زه ورسره سوچ بوچ نویوم، نو ماته یې له دې امله په پښتوکولوپوره ستونځې جوړې کړې، ډېروهڅیدم، چې خپل د لیکنې اوژباړې هنرڅخه کار واخلم، خوبیا هم نه پوهیږم، چې څومره به مې پوهوږ لیکلي وي. تاسو درانه فلسفیپوهان دې مرسته وکړي، چې دا زما نیګرتیا پوره کړي اوکه هر ډول مو خوښه وه.

۲ - زما له پاره دا فلسفي مسلکي کلیمې یا ویونه په پښتو هم پوره ستونځمن دي یا وو، هیله مې ده، چې داسې نیمه نیمخوره به مې یا لړترلړه د پرې پوهیدنې پښتوکړي وي، دا په دې مانا، چې پښتو اېدول به یې ورنړدې وي، چېموخه ترېوپوهیدلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – زه مسلکي نه يم، خودا چې دا د تيزې او... تر انتينومي پورې خبرې اترې مې خوښې شوې، ومې غوښتل ګرانو هيوادوالو ته يې وړاندې کړم، هيله ده، چې که داسې نورې ليکنې مولوستلې وي، دا مو هم داسې لړخه دپام وړ وګرځي.

،، د سوچه هوښيارتيا يا فکرتوان انتينومي،،

د سوچه هوښيارتيا انتينومي(يوناني انتی،، مخامخ،، نومي ،، لار يا قانون،،) د هوښيارتيا يا فکرتوان پوښتنې ته سم انديز يا منطقي ردوونکې ځوابونه دي. ايمانوېل کانت دا د سوچه هوښيارتيا کرتيک په ترانسځندنتالې دياليکتيک کې و څېړلې يا خبرو ته را واچاوه.

der *Kritik der reinen Vernunft Transzendentalen Dialektik*

(Vgl. Immanuel Kant: AA III, 281–382)

د سوچه هوښياتيا کريتيک په همغه د مخه د لومړي چاپ په وينا کې کانت ليکي:

،، د خپلې پيژندنې په ډله کې (هم انديزه ډله) انساني هوښيارتيا يا فکرتوان يو ځانګړی برخليک لري:

دا چې دا(يعنې هوښيارتيا يا فکري توان) د پوښتنوله لارې زوريږي، هغه چې دی (دا فکري توان يا هوښيارتيا) يې نه شي ردولی: ځکه چې دی له پيداېښته پخپله هوښيارتيا يا فکري توان له هغه نه شي تيرېدلی، چې ګوندې دا هغه ته ځواب نه شي ورکولی، ځکه چې د ا د ټول انساني هوښيارتيا يا فکريتوان له منځ پانګې اوړي.

د کانت له مخې اړيينډوله هوښيارتيا يا فکرکولتوان دې ته مائل کيږي، چې زموږ د خيال او قضاوت يو رايوځای شوی - يا راټول شوی يووالی ولټوي، چې له دې سره د پيژندنې د باوريکيدنې ورشو پراخه کړي. له دې سره دی د اصولو (پريځيپ) يا فکر(ايدې) يا نظر قضاوت ته راهځوي، چې دا د ممکنه تجربو ورشو پرېږدي:،، ترانسځندنت قضاوت،،. دا چې يو سوچه فکري توان يا هوښيارتيا له تجربې د مخه شتون لروده، چې د دې قضاوت توان له مخه لري، نويواځې د فکري توان يا هوښيارتيا، ردکيدونکي يا انتينومي او ناسمون، چې له دې سره منځ ته راتلی شي، رابرسيره کړي(راځرګند يا رابربنډ کړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې پيژندتوان – يا هوښيارتيا کريتيک ،، د سوچه هوښيارتيا يا فکرکولتوان،، يوه برخه جوړوي ، چې د يوې ،، ټوله نړۍ،، فکر د يو شي يا مضمون په څير لري.

يوګونې انتينومي

د کانت له مخې يوګونې ،، ردونخبرې يا ردونبحث،، يا انتينومي د تيزې او انتيتيزې په بڼه په لومړۍ سر کې يود بل مخامخ ايښوول کيږي يا راوړلکيږي. له دې پسې بيا د تيزې او انتي تيزې له پاره يوه ښوونه سرته رسولکيږي. په ښوونه کې هروار يوه يادونه ټرلکيږي

.... ۲۱ ....

يا راوړلکيږي، چې د ردونې منځ ته راتلنه روښانه کوي او د هغه اوبيونې يا حل وړاندې کوي. دا د کاتيګوري سرليک پسې ځي يا تعقيبوي.

تيزې اوانتيتيزې يې دي:

Antinomien der reinen Vernunft nach Kant (B454ff)

د سوچه هوښيارتيا يا فکري توان انتينومي

)د کانت له مخې يا اند يې (اوبيونه يا حل:

دا يو د بل سره مخامخ دربدلې تيزې او انتيتيزې د کانت له انده له تيزې او انتيتيزې څخه د کومې په ګټه پربګړه نه شي کولی .د دواړوله پاره يو دليل پيداکيدی شي، چې د کانت د منلي قانون يا لار له مخې د ټوليزسم اند يوه اړيينکيدونکې څرګندېدونکې ښوونه ورکوي .دا چې يو د بل ردکيدونکي اړيينکيدا رامنځ ته کيږي، کانت له انتينومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړيري .د هوښيارتيا يا فکرتوان ناسمه کارونه په ورځني ميتافزيک کې

د کانت له انده د يو د بل ردکوونکو قضاوت(پرېکړې) کونې)ميتافزيک

کريتيک دې وکتل شي (په ګوته کوي

دا پورته راپورته شوې پوښتنې د کانت له اند يواځې د

ترانسځندنتلفلسفې له لارې اوبی کيدی شي:

.

.... ۲۲ ....

که هوښيارتيا د پيژندنې دواړه سرچينې، پوهيدنتوان Verstandاو

احساسيدنوالی Sinnlichkeitپه پام کې ونيسي اودهغو هره برخه

سره توپيرکړي، نوسړی په پام کې راوړی شي، چې دا وی،، نړی،، په

تيزې، انتيتيزې او ښوونو کې، زر تجربوي د را ټولې شوې کليمې يا

وی د ټولبرېښيدونکو څرګندېدنو ،زر،، اينتلکتول،، د ټولو الاتو د يوه

سيستم په څير وکارول شي .بې له دې يو د بل له بدليدونو سره د

دواړو انتينوميو تيزې او انتيتيزې په برابرډول ناسمې انځوريري، د

دريمې اوڅلورمې انتينومي ممکن دواړه د نړی-کليمې د همغه يوه

څخه د دواړو کارونډول رښتيا راووځې .د دريم داسې په نامه

خپلواکوالي انتينومي کانت ته اجازه ورکوي، چې په خپله کارنده يا

عملي فلسه کې ازادي د پوستولات)Postulat،، تل رښتيا وينا،،.وينا

چې تل رښتيا نيولشوي وي يعنې تل رښتياوي (په څير رامنځ ته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پسې راړنه:

ځنې ویونه، چې ګومان مې دئ اړیین وي، دلته داسې لړ د پیژند له مخې یا سره روښانه کوم.

:Postulatوینا چې تل رښتیا نیولشوي وي یعنې تل رښتیاوي.

کاوزالیتي Kausalität

..... ۲۳ ....

کاوزالیتي Kausalitätپه ټولیزه توګه په ژبکارونه او همداسې فلسفه کې د سرچینې او اغیز اړوندوالی په نخښه کوي، کوزالیتي ته سنونوم ،،سرچینه-والی،،.

ساده بیلګه:

دا چې ورښت ورېدلی دئ، سرکونه لانده دي.

کتنه یا ژورکتنه   : Einsichtکتنه یا ژورکتنه دې په ورځنې ژوند کې دا وي، چې د یوه شیورشو خویونه، اړوندوال او اړیکې ذهني ټیک وپیژندل شي، فکري راونیول شي او شي ډوله سم وپوهیدلی –واخستل –یا ومنل شي.

Erkenntnis:پیژندنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پيژندنې Erkenntnisوي له پاره يووالیز پیژند نه شته .په لومړي
راتنګ -يا نزدېوالي کې کیدی شي پیژندنه)اېرکنتنيس (د پروسې او
لاس ته راوړنې د يوه د کتنې يا تجربې له لارې ګټلې پیژندنه وښايو يا
په نخښه کړو.

پیژندنتیوري)١ Erkenntnistheorie (د فلسفي بنسټورشو ده، چې د
زده کړې يا پوهیدني له پاره پوښتنې د نيونو له لارې، د پوهنې او د
باوري کيدنو منځ ته راتلونکې نورې بڼې په بر کې نیسي.

...... ٢۴ ....

له دې سره دا هم څېړل کيري، چې څه اخلاق او څه)ځان ته (رواکول
څه سرته رسوي او د ګومان څه ډول د باوري کيدو په کوم ډول ليدوړ
منځ ته راتلی شي.

)١ (پیژندنتیوري او نه پیژندتیوري .دا دوه سره بیل څه دي.

ترانسځندنتلtranszendental

ترانسځندنتل) transzendentalلاتين *transcendere*له پولې
،،اووښتنه،، (د پیژندنتیوري اړوندوالي د تجربو په)نسبت (کارول کيږي
ـ دا په خيال کې راوړنې يا پیژندنې له مخې، کوم چې د ایمپیري تجربو
له لارې لاس ته نه شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړلکیدی، د هغه باوریوالی مګر باید ونیولشي، چې د دې سره رښتیاخوندیونه ولري او له دې سره پیژندل او پوهیدل شوني یا کیدوني وي.

د انسان فکریتوان پانګه، چې کتنه یا مطالعه یې لاس ته راوړي، اړوندوالی وپیژني، چې یو شی ونه ګوري یا پام ته رانه شي، یو قضاوت په وکړی شي او پسې یوې کړنې پسې مخ کړي یا ځان لوریز کړي.

.

.... ۲۵. ....

د هوښیارتیا**Vernunft**یا فکري توان وی په خپل نوي کارونه کې یو د فکر له لارې ټاکلې انسانی فکري توان geistigesانساني پیژندنې ته بډایي په نخښه کوي یا بولي.

د سوچه هوښیارتیا یا فکري توان انتینومي

دوېمه برخه/ ایمانوېل کانت

د کانت سوچه هوښیارتیا انتینومي کې دا لاندې د کانت تیزې او انتیتیزې په یوه لښتکي کې وې اوهغه په لومړۍ برخه کې له تاند درنې پاڼې ځخه په چاپ کې نه دې راغلي.دا دی چېپه ځانله توګه تاسوته وړاندې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیزې اوانتیتیزې یې دي:

Antinomien der reinen Vernunft nach Kant (B454ff)

د سوچه هوښیارتیا یا فکري توان انتینومي

ګڼه	Theseتیزې	Antitheseانتیتیزئ
١	،، نړۍ په وخت کې یو پیل لري، اود فضا له مخې په پولوکې رابنده ده.،،	،،نړۍ پیل نه لري، او په فضا کې پولې، په ځانګړې توګه هم د وخت په لید او هم د فضا له مخې،ناپای ده.،،
٢	په نړۍ کې یو هر یوځای شوی شی له ساده برخو جوړدی، اوهرچیرته دا شته نه د ساده په خیر، یا دا، څه چې دې یوځای شوي دی.،،	،،په نړۍ کې هیڅ یوځای شوی شی له ساده برخو جوړ دی(په نړۍ کې یوځای شوی شی له ساده برخو نه دی جوړشوی)، او هر چیرته په انځورونه کې نه-ساده شته(ساده نه شته).،،
٣	،،د پیداښښتي لار(قانون) له مخې کوزالیتي یوګونې یا یواځنۍ نه ده، له کومې چې د نړۍ څرکندیدنه رابیلیدی شي. یوه بله کوزالیتي د خپلواکۍ له لارې د همغې روښانه- ونې د نیونې له پاره اړیینه ده.،،	،،خپلواکي نه شته، بلکه په نړۍ کې هرڅه ځانله او ځانله د پیداښښتي لارو یا قوانینو سره پیښیږي.،،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴	،،په نړۍ کې یو څه شته، کوم، چې د هغې برخه یا د هغې سرچینه ده،اوساده یو اړیین شتون دی.،،	،،هرچیرته ساده نه اړیین شته شتون لري یا شته، نه په نړۍ کې اونه د نړۍ دباندې، پرته د هغه له سرچینې.،،

نیونه، غوښتنه، ښوونه:

د دې نومونو سره موږ تراوسه بلد یو: فرضیه، ثبوت،ځواب یا ښوونه.

دا ویونه، چې زه یې دلته اوس د ګرانو لوستونکوسره شریکوم، زیات په شمیر پوهنه کې کارولکیږي، خو په ورځني ژوند او نورو پوهنوکې هم ورسره مخامخ کیږو.

زه زما لیکنې له الماني څخه راژباړم. زه باوري یم، چې له مانوړ تکړه کسان شته، چې دا کارښه کولی شي، که دوي یې پخپله نه کوي، نوهیله ده، چې لږترلږه خومرسته وکړي.

وړاندنیونه(preconditio لنډ: نیونه، فرضیه)

وړاندنیونه یو حالت او یا یو خوي دی، چې باید پوره وي، له دې د مخه چې یو بل حالت، یوه کړنه یا یو بل خوي او یا یوه بله پروسه د ښوني شي یا وښول شي.

د بیلګې په توګه په یوه څه کې د ننوتنې منلو یا داخېلېدو اجازې د مستحق کېدو له پاره ازموېینه زیات وخت یوه وړاندنیونه یا که غواړۍ فرضیه ده

یوه وړاندنیونه کېدی شي یواځي د یوه حالت یا یوه خوی یوه وړاندنیونه وي.

.... ۲۷ ....

په سم اند کې وړاندنیونه په لاتین کې د پریمیسPremise په نامه هم بلل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شمېرپوهنه کې وړاندنیونه د یوې ښوونلارې یوه غوره برخه جوړولی شي

په دې توګه اینډکشن وړاندنیونه induction precondition *Induktionsvoraussetzung* پایونه د اینډکشن ښوونه(Induktionsbeweis (the prove of induction)د ځانګړو څخه په ټولیزو پایونه) پیل په نخښه کوي.

بېلګه: په ډېرو هېوادونو کې د تابعیت منلو لپاره په پوره سویه د ژبې زده کړه مخ د مخه وړاندنیونه ده.

په افغانستان کې د پوهنتون ننوتنې لپاره د کانکور ازموینه وړاندنیونه ده.

قضیه یا جمله:

جمله په شمېرپوهنه او سم اند کې یوه نوې پوهه یا پېژندنه ده، چې له اکسیومونو، ټاکندویو (پېژندونو یا تعریفونو) او څرګند جملو څخه فرمولبمدي کیږي. ددې لپاره، چی د یوې جملې وینا و منل شي یا وپېژندل شي، باید و ښوول شي . که په کره توګه ونیسو نو دا یوې منلې legitimierte (قانوني) پرلپسې ټولګیز (صنفي) پریدیکاتي سم اند د پایونې پرلپسې ده یا که غراړی پایله ده.

ښوونه:

په شمې رپوهنه کې ښوونه د یوې وینا د رښتیاوالي یا نارښتیاوالي باوري راوېستنه (ښوونه) ده. دا د اکسیومونو، چې سر له سره رښتیا نیول شوي وي او نورو وینا و څخه، چې رښتیاینه یې تیاره ښوول شوي وي راوېستل کیږي.. دلته له اکسیوماتیکي **axiomatischen** ښوونې خبرې کوو.

شمیرپوهنیزېښوونېزیات وختپه وړو، وروپلو د نورو غونډالویا جملوپه بنسټ سرته رسیږي.

جوړښتیزې – او نا جوړښتیزې ښوونې.

شتونښوونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتونښوونه چې وښايي ده، يا يوه تلنلار ورکړ شوې، چې اوبی ته موبيايي،دا په دې مانا چې، يواوبی جوړيږي يا منځ ته راځي.

د يوه نه جوړښتيزې ښوونې سره د خويونو لرلوسره د يوه او بيشتون پاى کيږي. کله ختيناسيده نيونې کيږي، چې اوبيدې شتون نه لري. له دې ښوونو لاس ته نه راځي، چې سړی ځنګه اوبی لاسته راوړي.

غوښتنه (ثبوت) Behauptung

غوښتنه (ثبوت) Behauptung يا ،، څرګند يا روښانه حکم ،،تضمين شوی قضاوت،، هم بلل کيږي، يوه جمله ده د ځانګړې مانا سره او له ويونکي څخه داسې ويل کيږي، چې ټوليزه او د تل لپاره وي. که د بېلګې په توګه څوک پوښتنې ته ، چې ايالندن له پاريس څخه لوي دی،؟

ځواب وايي: لندن په ۲۰۰۰ ز ک کې د پاريس څخه زيات اوسيدونکي لرل،، نو له دې سره دی غوښتنه رامنځ ته کوي.

يوه غوښتنه نه يواځې لکه (څرکندونه) ويېنه يوه جمله ده د ټاکلې خونديونې (متن) سره، بلکې يو ټوليز ه کړنه کاروايي ده: د ويل شوې وينا لپاره يوه ټوليزه په اختيار کې نيونی (چې ګوندې د ټيکوالي دعوا پرې شوي وي) باوري کيدنه. John R. Searl د دې لپاره د خبروکار"speach act" کلمه و کاروله.

غوښتنې کېدی شي ټيک (همداسې رښتيا) وي يا نارښتيا. دا له دې امله موخه ورې دي، چې غوښتنو باندې د منلو او ردونو له امله خبرې اترې يا که غواړی مباحثه وشي، شک

پرې راشي، ومنل شي يعنې تصديق شي، چې زور پرې واچول شي، وښوول شي، رد کړاي شي (ياني تضاد يې وښوولی شي).

د نورو ژبنيو څرګندونو څخه يې رابېلونه

غوښتنې (ثبوتونه) نه دي لکه دا لاندې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – په نیونو ودانې یا فقط نیول شوې یا نا جدي جملې. بېلګې په توګه په ادبیاتو، ژبتمرینونه یا ټوکې ټکالې لکه (،،په یوه وخت کې یو پاچا وو............،،)

۲ – پوښتنې، شک، ګومان (،، نه پوهېږم، چې ایا دا با راشي،،)

.... ۲۹ ....

۳ – تیوریتیکي نیونې (،، نیسو،چې هر مالک د جګې ګټې هلې ځلې کوي،،)

۴– امر (،، لاسونه جګ،،)

۵ – کلیمه ټاکنه یا نومینال پېژند: ،، د زیاتو اتومونو ټینګ تړنه دې ،، مالیکیول ،، و بلل شي.

۶ – د ځانیز خوند یا مزې څرګندونه (،، دا موزیک مې ښه راځي،،)

کومه ګټه نه لري، چې دلته د رښتیا پوښتنه رامنځ ته کړو. دا ډول جملې له بله اړخه په ارزښت کیږي، د بېلګې په توګه موخه ورتیا، هنري خوندیونه، مجلس ارزښت.

د غوښتنو ډولونه.

غوښتنې د خپلو منځپانګو له لارې په برخو وېشل کیږي، د بېلګې په توګه:

— غوښتنه، چې نړۍ څنګه جوړه شوې، داسې په نامه empirische یا په تجربو ودان، په رښتیا faktische یا مثبت

ښوونه(،، دا ونه له لسوکالو زړه ده،، ، ،، سرپ له وسپنې درانه دي،،). دا ډول غوښتنې تجربه- پوهنه ده، په ځنګړې توګه empirische ایمپریکي کارونه په پیداېښتې پوهنو کې.

— سم ادیز- شمیر پوهنیزې غوښتنې (،،د ۱۴۴ څلورۍ ریښه ۱۲ ده،،). دا د شمیرپوهنې او سم اند اله ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

— ارزښتیدونکي غوښتنې (،، سپین و برګ ته ښه باجه یا رباب وهي،،).

— یوه لار ، یوه کچه، اخلاقي غوښتنې (،،سړی باید له دوي سره مرسته وکړي، چې بې له کومې تیروتنې یا ناوړه کړنې یا ګوناه اړ شي،،). دا ډول غوښتنې د نورماتیو-یا مثبت اخلاق Ethik الې دي.

— hermeneutische روښانه، موخه ښوونیزې غوښتنې (،،د سپین بیرغ ښکاره کونه دا مانا لري، چې: ،، موږتسلیم یو،،). دا ډول غوښتنې د ژب – او کلتورپوهنې الې دي.

د نني سایکولوژیکي یا دننه (ځان) کتنې غوښتنې
innerpsychische oder introspektive Behauptungen

(،، زه د غاښ درد لرم،،. ،، ګپینی خوږ خوند لري،، ، ،، زه ګورم، چې ترمومتر۱۰درجې څیلزیوس ښایي،،).

غوښتنې په نوروبرخو هم وېشل کیږي په:

— غوښتنې په پخواني وخت کې په یوګړو یا ځانګړو پېښو، اوسمهال یا راتلونکو پېښو.

(،، ګوېټې په ۱۸۳۲ کې ومړ،، که د ګوېټې په ځای مې کوم افغان لیکلی،نود زېږېدنې یا مرګ ورځ مې یې باید اسانه پیداکولی شوی، دا چې دا مې نه شوکولی، اړ شوم همدا الماني پرېږدم.په خواشینۍ).دا ډول غوښتنې د تاریخپوهنې الې دي.

— د ټاکلو ډولونو شیانو شتون غوښتنه (،، په دې ځنګله کې ډینګرۍ شته،،).

— په تجربوي قانونمندۍ یا لاراړوندوالي غوښتنې (،، که څوک یوه کریستال ګلنۍ په مرمرځمکه وغورځوي، زرې زرې کیري،،)

— د علتونوغوښتنه (،،سپی مړ شوی، ځکه چې هغه سرطان لروده،،).

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د ثبوت په ځای د دې نوي وی ،، غوښتنه،، سره بلد نه یو، خوګورو
چې دا سم همغه ثبوت دی.

غوښتنه: سپی په سرطان مړ شوی.

ښوونه: دا بیا باید وښوول شي، چې همداسې ده اوکه نه.

Imperativ په امریه بڼه، غوښتنې، امر

Implikation په کې رادننه کونه

جمله (شمیرپوهنه)

جمله په شمیرپوهنه اوسم اند کې یوه نوې پيژندنه ده، چې دا له
اکسیومونو، پيژندونو او تازه پيژندل شوو جملو څخه وتلې فرمولبندي
کیږي یا جوړیږي.د دې له پاره چې د یوې جملې وینا دپيژندلشي،باید
دا وښوول شي.

په نورمال ډول جملې د خپل غوره والي په ترتیب په یوه اهرامډوله
ترتیب پهبرخو وویشل شي، چې ترتیب یې داسې برېښي:

۱ – Lemma مرستندوی جمله (د یوه غوره ښوونه کې مرستندوی
جمله)

۲ – Korollar د کره کونو یا ترې لاس ته راوړنو یوځایکول، چې دا له
یوې جملې یا یوه پيژند بې د لویو بوختوالوراکول کیږي. زیاتوخت پای
لاسته راړونې)

۳ – Proposition (سم اندیزې ویناوې).

۴ – جمله یا تیوریم Theorem (پوهنیزه – او بنستجمله یا
ستجمله. Theorem تر اوسه په زیاتو ژبو کې کارولکیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل ژبنیز – یا ورځني ژبنیز لیدنې غوښتنه

— تل ژبنیز لیدنې غوښتنه په ټولیزه توګه فکر دی.. که سړي ته یو فکر یا پیښه پیدا شي، نو سړی کړی شي دا یوه غوښتنه وبولي.

بیلګه- غونډاله: زما غوښتنه ده،چې زه موټر بیایم.

مانا: زه اوس په دې فکرراغلم، چې په موټر کې ځم.

غوښتنه د فلسفې له لیده یا له مخې:

د فلسفې پوهنې له مخې د **Immanuel Kanntichnochnicht** (ایمانول تراوس مې نه پیژاند) کاتیګوري (ډلې) غوښتنه د احتمالوالي لارو – – یا قانونمندۍ په بنسټ په درې برخکاتیګوریو وېشل کیږي: دروغ، پوهیدنه اوتوکلي پیښیدنه.

د **kategorischen Konjunktivs** یا ناسیده ویناو په بنسټ دروغ هغه دغوښتنې زیاته پیښیدونکې بڼه ده.

ویناډولونه یا وینابڼې:

درې Modi مودوله یا ویناډولونه شته: ایندیکاتیو، کونیونتیو اوایمپیراتیو

ایندیکاتیو Indikativ نومینال وینابڼه ده: ته ځې، هغه ځي او داسې نور.

کونیونکتیو یا ناسیده وینابڼه: غوښتن- یا هیله بڼه: زه به لاړ شم، ته به لاړ شې.

ایمپیراتیو Imperative امربڼه: لاړ شی.

Konjunktiv ناسیده وینا:

کونیونکتیوپه هغه حالتونوکې کارول کیږي، چې ریښتونی نه، بلکه یواځې شونی یا ممکن وي. یا دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات وخت وينا په ناسيده ويناکې د امکان په چاپيريال کې راځي، دا د امکانبڼه هم بلل کيږي. کونيونکتيودا نه ښايي، چې يو څه شوني دي.

زه به لاړ شم، ته به لاړ شي اوداسې نور.

دا موضوع پوره اوږد او په زړه پورې د خبروڅه لري.

دا څه ليکنې مې چې وکړې، نود ژبې سره مې مينه نوره هم زياته شوه اوداسې وايم، چې په دې زاړه بدن يا تيروخت د ژبې زده کړې شم.

دا زما يوه مشوره ځوانانو اوپه پوهنه کې هڅاندو ته ـ په هره پوهنه کې چې وي- دا ده، چې ښې له يوې پرمختللې دباندنۍ ژبې – چې وړانيزمې انگريزي ده- هيڅ نه کيږي، موږډېر د زده کړو وروسته پاتې ټولنه يو اوژبه موتوانمنده، خو هم وروسته پاتې ده او هرڅه بايد له بلې ژبې راونيسو.

ډاکترماخان ميرى شينوارى

Formale Logik فورمال سماند

.... ۳۶ ....

د فورمال سم اند لاندې په ټوليزه توگه يو سم اند پوهيږو يا يو سم اند په نخښه کيږي، چې دا د ويناو سم انديزو بڼو منځ کې اړوندوالي او د دې بڼو منځ کې د رابيليدنې -او د لاس ته راوړناړيکو سره بوخت وي يا ځان بوختوي.

په دې تنگې يا نږدې يا راټولې موخه په ټوله کې سم اند داسې په نخښه کيږي، چې دا د ويناو اوپايلاسته راوړنو يو په دباندنۍ بڼه (فورمال) انځور کاروي.

يا دا: د فورمال سم اند په ورشوکې انتيتيزې د هغې د اړونده تيزې په نه-والي کې پوهيدل کيږي. تيزې يعنې پ پورې انتيتيزې هم اړه لري (،، نه پ). د انتيتيزې رښتياوالى ،، ناسم يا نارښتيا،، دی تر هغې چې همغه تيزې ،، رښتيا يا سمه،، وي، او په ځټ.

.... ۳۳ ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې امله هرې انتيتيزې ته ټيک يوه تيزې شته. تيزې او انتيتيزې نه شي کيدی هممهاله ،، رښتيا،، او نه هممهاله ،،ناسم يا ناربښتيا،، وي.

بيلګې:

تيزې: دا کور سور دی.

انتيتيزې: دا کور سور نه دی

تيزې: سپين په ۱۳۰۶ کې مړ شو.

انتيتيزې: سپين په ۱۳۰۶ کې مړ شو ی نه دی.

دا قناعت بيرته د فيلوسوف هيګل <u>تريادي</u> Triade تيزې، انتيتيزې اوسينتيزې ته ځي.

پراګماتيکي: د هغې کړنې کړنه ده چې اړيينه وي بايد وشي او ښوول شوی وي، چې په رښتيا کار ورکوي يا په رښتيا کيدی شي.

لنډ: هغه څه چې کړوني وي، بايد وشي

Logik سم اند يا منطق

مانا يا ترپوهېدنه:پوهنه، د جوړښت پوهنه، د فکرکولو ښه اولارې يا قوانين، د ورکړشوو ويناو په بنسټ پايول، فکرپوهنه يا فکرپوهيدنه، د اړيين فکر پوهيدنه، اندپوهنه يا سم اند.

سرچينه: وروستی لاتين لوجيکا(يونانيlogikḗ = د اند پوهنه، logikós ته = هوښيارتيا اړوند)

پيژند: د لوګيک سره ((von *logikè* λογικὴ τέχνη altgriechisch زوړ يوناني وی, انديز يا فکري هنر‚denkende Kunst‘).

په ټوليزه توګه هوښياره پايونه او په ځانګړې توګه د هغه پوهيدنه يا پوهه – د پايونپوهيدنه - يا پوهنه يا هم اندپوهيدنه – په نخښه کوي. په سم اند کې د دلايلو جوړښت نظرد هغه

وباوريوالي ته خيړل کيږي، د وينا (د وينا پيژند د شميرپوهنې سم اند کې وګوری) د منځپانګې څخه خپلواک. همدا په دې موخه سړی د ،، فورمال،، سم اند څخه هم غږيږي. په رواج يا ورځنيډوله سم اند د فلسفې يوه برخه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیز ورځنې یا رواجي سم اند ګاونډ ریتوریک یا د خبرو هنرته ځان ودیز کړ یا وده وکړه. په شلمه پیړۍ کې د سم اند لاندې سیمبول لوجیک یا سم اند پوهیدل کیږي، چې دا د

.... ۳۴ ....

شمیرپوهنې (د شمیرپوهنې سم اند هم دلته داسې لږ راوړم) په دننه کې اوتیوریتیکي اینفورماتیک کې کارول کیږي.

بیلګه:

دواړه سپي رښتیا اونارښتیا هوسۍ پرابلم ښکار کوي، سم اند د تورې سیلوګیزم (–سم اند) سره په وسلوبار پسې بیږه کې دی. کینې لاندې پریمینا دس، په یوه سمڅ کې، د سم اندیزو دلایلو فلسفې کې تم شو.

Syllogismus: (رښتیا لاسته اوړنه؟؟ بیلګې څخه ښه پوهیدلی شو): سم اند، چې له دوه نیونو یوه رښتیا لاس ته راوړنه له ټولیز څخه و ځانګړي ته راباسي.

Parmenides: د یوناني فیلوسوف پلاتون د ،، ،، یووال اوډېروالی،، لاندې یوه لیکنه.

مودرن سیمبولیک سم اند د پیداښتي ژبې په ځای منځ ته راوړلې – یا مصنوعي ژبه کاروي(یوه غونډله لکه منه په پرېدیکات سم اند کې د بیلګې په توکه فورمالي کیږي) او په کلکه یا ټینګ پیژندلرونکی پایلار کاروي.

د داسې یوفومال سیستم له پاره بیلګه ویناسم اند (Aussagenlogik) (دلته د اتومي ویناوو په ځای توري کارولکیږي(زما د سم اند کتاب)) دی.

سومبولیک سم اند شمیرپوهنیز سم اند هم بللکیږي یا په راتنګه موخه فورمالیک سماند.

-- Philosophische Logik فلسفي سم اند یا - منطق

فلسفي سم اند د بیلابیلو سم اندونو یو ناتیز (پخ ؟) راټولشوی وی دی، چې دا ټولګیزه ویناسم اند اود پرېدیکات سم اند په بیلابیلو ډولونو بدلوي یعنې تغیر ورکوي همداسې پراخوي، په لار ، په کومه کې چې د هغې په ژبه کې د دې له پاره چې د ټاکلو خبرورشو ده، په نورو اوپراتورونو(اوپریاتور په شمیرپوهنه کې یوه ټولیزه لار ده) ماړه کاندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات د خبرو لاندې د ټولګيز سم اند څنګيدنه -كه لږسخته يې ووايو-، بې لارې كيدنه داسې سم اندونه انځوروي، چې د ټولګيز سم اند له ټاكلواكسيومونو(منل شوېو ويناوې) تيريږي. دا په راتنګه موخه نه-ټولګيز سم اندونه هغه ،،كمزوري،، ټولګيز سم اندونه دي، دا په دې مانا چې په دې سم اندونو كې لږ ويناوې باوري دي نسبت وټولګيزسم اند ته، خو هلته باوري ويناوې ټولګيزې هم باوري دي.

دې پورې اړوند د L. E. J. Brouwer ودېزشوى Intuitionistische Logik دې، كوم، چې د duplex-negatio„ د دوه واره نه-والي" اكسيوم (د يوې وينا p د دوه واره نه-والي څخه يبرته p لاس ته راځي)

(DN)

خوندي نه لري، له كومې سره چې جمله "tertium non datur„ (د هرې وينا p له پاره باورلري:

.... ۳۵ ....

p يا نه-p)

(TND)

نوره رابيليدوړنه ده، Ingebrigt Johanssons دMinimalkalkül ، د كوم سره چې جمله "ex falso quodlibet„ (د يوه مخامخوالي (تضاد)څخه يوه په خوښه وينا لاس ته راځي)

(EFQ)

دا خبرې اترې زما د شميرپوهنې سم اند كې پوره ځيړل شوي.

نوره نه شي رابيليدلى،همداسې په دې پورې تړلى

Relevanzlogiken، په كوم كې چې ټيک د دې بنې باورلري، په كوم كې چې د كوزال له پاره غوره(relevant) دي

بل لور ته د سم اند يادونه كوو، چې پرينځيپ يا اصول لري، كوم چې باوري نه دي. غونډاله لومړى داسې برېښي چې د ګومان له مخې دا سمانديز بنسټجمله ووايي يا افاده كړي:

كه p باورولري، نوكيدى شي p ، داسې برېښي، نوره ناسمه نه وي.

سره له دې هم دا په ټولګيز سم اند كې باوري قضيه نه ده. تر هغې ټولګيز سم اند ماكسيمال-كونسيستنت، دا په دې مانا چې تر هغې د يوه ټولګيز ګومان هره اري توانمندونه به مو يوه مخامخوالي ته لاربنودوي، دا غونډاله د يو بل اكسيوم په خير نه شي ورزياتيدى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- ډېر ارزښتيز سماند او فوزي سم اندFuzzylogik

د ې ته پراته ډېر ارزښتيز سم اندونه ولاړ دي، په کومو کې چې د دوه ارزښتوالي پرينځيپ (زما د سماند کتاب دې وکتل شي) او زيات هم د ارستوتالس د دريم ناشونوالي غونډاله (زما د سم اند کتاب دې وکتل شي) باورنه لري، د دې لاندې د Jan Łukasiewiczد("Warschauer Schule„) د درې ارزښتوالي اوډېر ارزښتوالي سم اند.

کې شمير کارونې په Steuerungstechnik کې(د يوه حالت اغيزمنوالي، يو سيستم بل حالت ته وړل کيږي) دا کار د معلومات او خبرخپرونو له لارې کيږي) د ناپای-ارزښتوالي فوزي-سم اند کې ميندل کيږ، په داسې حال کې چېپای-ارزښتوالي سم اند د

Gotthard Günther سم اند ("Günther-Logik„) پخپله پوره کيدونکې نيونې په سوسيولوجي کې په کار راغلي.

-- نامونوتون – يا جکټيتيدونکی سماندونه
Nichtmonotone Logiken

سړی يو سم انديز سيستم مونوتون بولي، که هر باوري دليل باوري پاتې شي، که سړی نورې نيونې هموزياتې کړي: څه چې يوځل ښوول شوي، هغه په مونوتون سم اند کې هم تل باوري پاتې کيږي، يعنې هلته هم، که سړی په وروسته کې نورمعلومات هم د لاسه کړي(د ،،د،، په ځای مې،،تر،، ليکلی وو، خو وروسته مې ورته پام شو). ډېر سم انديزسيستمونه دا مونوتوني خويونه لري له دې سره ټول ټولګيزسم اندونه لکه وينا – او پرېديکاتي سم اند.

په ټولورځني او هم په پوهنيزه پايونه کې زيات (د وخت سره) تيرېدونکي پايونلاسته-راوړنې لرو، چې دا په کره سم انديز ډول باوري نه دي اود نورو څنګ کې په وروسته وخت کې له منځه بايد لاړې شي. د بيلګې په توګه وينا،، توکس يومرغه دی.،، او ،، زيات مرغان الوتلی شي.،، ،نوپايونه به دا وي، د (وخت) تيرېدنې سره سم په دې پای کوي، چې توکس الوتلی شي. مګرکه موږنورزيات معلومات لاسته راوړو، چې،، توکس پينکويين دی.،، ،نو دا پايونه بايد سمه کړو، نو پينګووپين الوتنوړ مرغان نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره چې دا ډول پایونه هکپکووني انځورکړو ، نه مونوتون سم اند وده وکړه یا منځ ته رغی: دا له مونوتوني خویونو تیریږي، دا په دې مانا چې یو باوري دلیل کیدی د نورونیونو په ورزیاتونو ناباوري شي.

د دېفاولت-پایونې (ستاندارد نیونه) له امله موږ کنسکونت ته راځو، چې توکس الوتلی شي. د یوه ټولکیز-سم اندیز پایونډول له لارې موږوکړای شو وښایو، چې توکس نه شي الوتلی. په دې حالت کې دېفاولت له منځه ځي او د ټولګیز-سماندییز کونسکونت پسې کارول کیږي. دلته دا -دلته شډل لیکو- تلنلار د سواره دېفاولت-سم اند په نامه بلل کیږي یا په نخښه کوو.

ډاکتر ماخان میړی

شینواری

د شمیرپوهنې منطق یا سم اند

Mathematische Logik

د جودرې شهیدانو ته

ییل یادونه: د ا لیکنه ځانله د شمیرپوهنې مینه والوله پاره په پام کې نه ده نیول شوې، دا د هر مسلک ویونکوله پاره اړیینه ده، ځکه چې وایي شمیرپوهنه هم د فلسفې برخه ده او پرته له دې شمیرپوهنه په ټولوپوهنو کې ځغاستې.
له دې د مخه یوڅو اړیینې راوړنې. له هرڅه د مخه هغه غوره پیژندونه، چې د هرچا له پاره په زیاتوپوهنوکې اړیین دي: دلته نیونه، غوښتنه، ښوونه او نور اړینخه څیړل شوي،خو هغه د تاند درنې خپرونې په سپتمبر ۶ . ۲۰۱۹ ګڼه کې خواره شوي، مینه وال یې هلته کتی شي.

.... ۳۷ ....

سم اند (سماند) منطق (logic لوژیک یونانی کلمه ده، چي

اند(فکر) یا وی(لغات) ته وایی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وینا د ټیک یا کره فرمولولو لپاره د سم اند څخه کاراخستل کیږي د فورمال سم اند، د سم اند پوهنی بنسټ، د فکر ډول او فکر کولوقوانینو په څیر یې څیړنه د اریستو تلس(۳۸٤ تر ۳۲۲ ز۰ ک۰ ا)) له خوا کیښول شو.

د شمیرپوهنی سم اند د شمیر پوهنې د یوې برخی په څیر پرمختګ یا وده وکړه. سم اند د شمیرپوهنی بنسټ دۍ او د شمیر پوهنی په ټولو څانګو کی ننوتی.

پوهنیزه ژبه او پیدایښتي- یا طبیعي ژبه

اند (فکر) او ژبه یو له بل سره داسې تړلي، چې بیلیدنه یې ناشونې ده. په ورځني ژوند کی انسانان خپل اند په پیدایښتي ژبه څرګندوي، مګر دا د مسلکي ژبی په څیر د پوهنی(علم) لپاره بسیا نه کوي، څکه چی د څنو لغاتو مانا کره یا ټینګه نه ده ټاکل شوی، دا په دې مانا، چی په پیدایښتي ژبه کی یو لغات بیلی بیلې ماناوي لري د شیانوله پاره ځای اړونده بلابیل نومونه شته لکه لور(د ریبلو لور) او لور(په کومه لور) او یا څو لغاتونه ، لکه شلغم، ټیپر او منګړیتې، چی همغه یو څه یا شی په ګوته کوي۰

په مسلکی نومونو کې یو څوترمینولوجي(Terminology لاتین، یونانی: په یوه مسلک کی شته(موجود دي) د مسلکي لغاتونو ټولګه او

په همدې توګه د هغوي ښوونه ، منځ ته راوړل کیږي، چې د کلمو موخور کره یاکلک ایښوولو (ځای پرځاي کولو) د نورمي ویناو استعمال او د هغوي او د ورځنۍ ژبی وینادود څخه ګټه اخلي.

.... ۴۱ ....

په دې ډول په شمیرپوهنه کی هم یوه پوهنیزه ژبه منځ ته راغلې، چی له پیدایښتي یا طبیعي ژبې او یوې څانګړی ترمینولوجي سره یوځاي شوې یا په بل ډول :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنيزې ژبی او يوې ځانګړي ترمينولوژي ټولګه ده.

له دې امله شميرپوهنه په يوه لوړه کچه ټيکوالی(Exaktheit) ، په يوه لنډ، روښانه، ځرګند او له دې امله يو ليدوړ « وينا ډول» درلودی شي.

شميرپوهنه او سم اند دواړه ديوې سمبوليک ژبی څخه د کارونی يا استعمال کار اخستی شي. د لغاتو په ځاي نخښی ايښوول کيږي، چی مصنوعي منځ ته راغلي او په ځانګړو ماناو سمبال دي.

د شميرپوهنی پوهنيزه ژبه کې غوښتنه داده، چې بايد په کلکه او روښانه توګه د ريښتونو (Realität واقعيتونو) شيانوObjects، د هغو شميرنيزو څيرو او د دې لپاره پيدا يا منځ ته راغلو نخښو منځ کې توپير وکړي. شيان له انسانانو احساسيږي، د يوه ذهنيت (Abstruction ابسترکشن) له لارې په يوه کليمه څيره (متصور؟) کيږي او شته والی يې د يوې نخښې جوړخت construction ممکنوي. څيره کوونه يې د شميرنې شيان دی او يوه «نخښونه» غوره کوي، چې ديوه نوم اوزيات وخت د يوې نخښې په څير ځان نيسي يا ځان ځرګندوي، د بيلګې په توګه : لکه هر پيدايښتي ګڼ د يوې نخښې داسې په نامه ګڼخښې له لارې انځوريږي۰ دا نخښه څيفر Ziffer يا ګڼخښه، چې عربې همغځ صفر دی, بلل کيږي۰ داسې نخښونې دبنسټيزو نخښۇ څخه منځ ته راغلي. په درسي ځاي سيستم کې بنسټيز څيفرونه يا ګڼخښې په لاندی ډول دي: ۰ ، ۱ ، ۲ ، ۳ ، ٤ ، ٥ ، ٦ ، ۷ ، ۸ ، ۹ ۰

د شمير پوهنی سم اند بنسټيزې کلمي

۱ثابتی(همغه يا تل همغه، همغه ارزښتيزې) ، اوښتونی يا اوړيدونی يا واريابلې ، ترمونه

Constants, variables, terms

په شميرپوهنه کې شيان، د شيانومنځ کې اړيکې او د شيانو تړنې په نخښو(سومبو-لونو) انځوريږي۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – شمیرپوهنیزې نخښې

- د ثابتو(تل همغو) لپاره نخښې (علامې) دا د یوه کره ټاکلې مانا لپاره نخښې دي یانې تغیر نه خوري، لکه ۷ ، ۱۲ ،e, pi او یا که دا د مخه څیره رانه یوناني پي π او داسې نور

–د اووښتونو یا واریابلو لپاره نخښې: دا د یوې ورکړ شوې ډیرۍ (په ډیرۍ پوهنه کی روښانه کیري) داسې په زړه پورې توکی لپاره یوه نخښه ده، کومه چی د

.... ۳۹ ....

– اووښتونوبنسټډیرۍ بلل کیري، دا په لاتین تورو په نخښه کیري او کله کله په اندکس(ز۰ایندکسونو) یا پیژندنخښه index(ز۰ پیژندنخښې Indices) چې ایندکس د تورو پښو ته راځي په نخښه کیري۰ لکه

یا $a_1, a_2, b_j; i = 1, 2, 3, \ldots, x_j$

a1;a2;a3;...ai.; i0 1,2,3,......

داسې مناسب لیکنه یې نه ده، خو اړیم، چې داسې یې ولیکم، بل ډول ن ج ته نه شي پورته کیرى.

اړیکنخښې :

دا د شیانو اوګڼونو منځ کې د اړیکو نخښې دي لکه < , >، ≤ , =
≥

- د ښلونو،کارونو، تړنو یا عملیونخښې : لکه زیاتون-، کمون- ، ځل-، او ویش نخښې:/، : +, -, *

- تخنیکې نخښی : لکه سیمیکولوم („ „)، نوکان ( ) او نور ډولونه یې او کوما ،

د نخښو لړۍ : که نوکان، واریابلی(اووښتونې), ثابتی او د هغوي یوځاي ایښودل د اړیکو- ، ښلونو- ، او تخنیکی نخښو یوځاي ایښوول موخه ور یا هدفمند یو په بل زیات شي، نو یوه د نخښو لړۍ ترې منځ ته راځی۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلګه :

الف : د3.(2a + 1) – 144 + a یوه د نخښو لړی ده

ب :11x =3a – 6).(12 – b)، دا د نخښو لړی نه ده، ځکه چې د نخښو لړۍ موخه وره نه ده ایښوول شوې، د برابرنخښې د مخه نوک نه شته، دا په دې مانا، چې له دې څخه څه نه پوهیږو۰

۲ – ترمونه terms, Termen : ترمونه مودمخه لږ روښانه کړل،نور زموږ له پاره دلته بسیا کوي.

بیا

د شمیرپوهنې سم اند نو څه شی دی؟

.... ۴۰ ....

داسې یې را ساده کوو: د شمیرپوهني سم اند(منطق) د وېناو سره سر او کار لري.

وینا څه شی دی؟

وینا Aussage

دا چې انسان د خپل چاپیریال د ټولو شیانو او پیداښتونو سره لاس په ګریوان دی، نو پوښتنې او هیلې رامنځ ته کیږي،غوښتنې لري او ویناوې کوي، په کومو ویناو کې، چې شیان او ریښتونی(واقعیتونه) بیرته هنداره (منعکس) کیږي یا په یوه څه یا شي، چی وینا کیږي، نو موخه ترې د هغه څه ریښتونې ځاننیونه ده۰ یوه وینا په واقعیت کې ټیک هلته ریښتیا ده، کله، چې په هغې کې شي حالت یا بهتره شي ځاننیونه په ریښتونې شته یا موجود وي، په بل حالت کې دا وینا ناریښتیا (غلطه) ده.موږ نیسو، چې دا څه دې په شمیرپوهنه کې کره ټاکلي وي او پریکړه دې پرې کیدی شي.

زه هڅیدلی یم، چې څو د شمیرپوهنې سم اند پیژندونه له تاسوشره شریک کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پژند(تعریف) :

وینا د یوه شی ، څرنګوالي (چې څنګه دی)، د هغۀ بیرته هندارونه ده. (دا په دې مانا، چې وینا یو شی په وینا کې همهغسی ښایې لکه څنګه چې دی له دې امله شي هندارونه یامنعکسونه)، چې د ژبی له لارې وړاندې کیږي یا په همدې ډول په نخښه کیږي.

یا په بل عبارت وینا د کلیمو داسې هدفمند یوځایوالی یا یوځاي اینښوول دي، چی د یوه شی ځاننیونه او د شیانو رینښتونې اړیکی بیرته هنداره کوي او موخه وردی، چې د هغه دریښتیاوالی پوښتنه رامنځ ته کړای شي.

یا په بل ډول :

د وینا لاندې سړی یو ژبنی یوون، یا یووالی) واحد (unit ,Einheit پوهیږي، کوم چې د شي اړیکی (د شي څرنګوالی) بیانوي. دلته دا مهمه نه ده، چې دا وینا په کومه ژبه، په پیدایښتي (طبیعي) او که په مصنوعي ژبه ویل شوې (افاده شوي) دا هم غوره نه ده، چي دا وینا د پیدایښتي پوهنو لپاره ده، د هوا حالاتو لپاره او که د بازار د نرخ لپاره۰

.... ۴۱ ....

په بل او ورځني ډول: یوه وینا یوه جمله ده یا فرمول دی، چې یا رښتیا او یا نارښتیا ده. داسې هم ویل کیږي، چې وینا یو «رښتیاارزښت » ،، رښتیا یا نا رښتیا ،، لري.

یانې : د شمیرپوهنې سم اند لپاره پریکړی د وینا « رینښتیا ارزښت»(رښښتیا یا نارښتیا) دی. نور خویونه په راتلونکی کې نه څیړل کیږي.

دلته مو دا زیات وڅیړه، خو اوس یې داسې لنډ لیکم:

د وینا لنډ پیژند:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا د ويونو موخه-ور(موخور) ځنګ په ځنګ ايښوونه ده، چې يو ،،رښتيا ارزښت،، رښتيا يا نارښتيا ولري، دا په دې مانا چې وينا ښتيا يا نارښتيا ده.

ويناوې د لاتين په لويو تورو A , A* په نخښه کوو او داسې نور٠

د دوه ارزښتوالی اصول يا پرينځيپ جمله

هره وينا يواځی يو ممکن « ريښتيا ارزښت» لرودی شي، دا په دې نامه، چی وينا يا ريښتيا ده او يا ناريښتيا. (د دريم نه والی اصول يا پرينځيپ)٠

دا په دې ماناو چې ددې دوه ارزښتونو منځ کې بل ارزښت ناشونی دی. دوه ارزښتوالی او د دريم نه والی بايد سره بدل نه شي.

که يوه ژبنی افاده يا وېينه د وينا په څير ترتيبوو، دا بيا دلته ارزښتناکه ده، چی د وينا ارزښت حتمآ بايد څرګند يا معلوم نه وي٠ که بالاخره ټوله پوهنه د رښتيا لور غوره کړي وي، بياهم موږ څرګند ژبنيو موادوته اړ يو، چی د هغه شي ځاننيونه افاده کړاي شو يا وويلی شو، د کومو په شته والی يا نه شته والی، چی پريکړه وشي٠

ټولې ويناوې له دې امله په دوه ټولګيو يا کلاسو ويشل کيږي، د رښتيا ويناو ټولګی او د

نارښتيا ويناو ټولګی يا کلاس(صنف)٠

که وينا ريښتيا وي، نو ريښتيا ارزښت يې ريښتيادی او پ.

ه wيا ر يې ښايو، که وينا ريښتيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښت ناريښتيا ولري ، نو په f يا،، نه،، يې ښايواو وايو، چې د وينا ريښتيا ارزښت

ناريښتيا دی

تکرار : هره غونډاله، چې « ريښتيا ارزښت» (ريښتيا يا نا ريښتيا) ولري، وينا بلل کيږي

بيلګې:

غونډاله (جمله)

الف : » د کابل سين د کونړ له سين سره ګډيږي«ريښتيا وينا ده٠

ب : 7 = 4 + 3ريښتيا وينا ده

پ : » ٦ لومړنی ګڼ دی« دا ناريښتيا وينا ده.

(دګڼونو په برخه کې لومړني ګڼونه کتلکيدی شي)

پوښتنجملی : » ته د څو کالو يې ؟ « نه شي کيدی يو ريښتيا ارزښت باندې تنظيم شي٠ له دې امله وينا نه ده٠

نورې بيلګي :

ويناوې دي:

(دپيتاګوراس (فيثاغورس) جمله٠

د دوه ولاړ اړخونو(کاتيتونو) څلوريو يا مربعګانو زياتون د هيپوتينوزې(اوږده اړخ) د څلورې يا مربع سره برابر دی.

نورې بيلګې :

سرک لوند دی

ټول سپي خطرناک دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

3 > 5

د دي پرخڅ یا مخامخ یا پر خلاف یا برعکس :ویناوې نه دي:

د کابل ښار

NaCl

لمده کوځه

د افغانستان د خلکو ژوند په دیرش کلن جنګ کې

لاندې ویناوې:

کیمیا یوه طبیعي یا پیدایښتي پوهنه (علم) ده

۷ پر دریو بی له پاتې (باقي) نه ویشل کیږي

د وینا «ریښتیا ارزښت » ریښتیا لري.

لاندې ویناوې برلین یو کوچنی ښار دی

3 > 5 پنځه له دریو کوچنی دی

ټول لومړنې ګڼونه ناجوړه (طاق) دي

کابل د کونړ پر سین پروت دی

هره یوه له دې ویناو « ریښتیا ارزښت » نا ریښتیا لري

د وینا خیرونو یا فنکشنونو څخه هم دا یوه دلته راوړم، داسې بهنامهد

وینا نه-والی:

نه-والی(نفی)Negation

(c) ketabton.com: The Digital Library

P دې يوه وينا وي.د وينا تړاو يا ويناتړنی «نه-والی»: ديوی ويناP نه-والی. هغه وينا ده چې هلته او يواځی هلته د ريښتيا ارزښت ناريښتيا لري، چیP ريښتيا ارزښت ريښتيا ولري.

موږ د وينا P نه-والی نفی په Pنه سره ښايو . دلته يې د شميرپوهنيزې ليکنوتيريږو.

.

.... ۴۲ ....

د يوې وينا دوه واره نه والی بيرته همهغه د مخه وينا ورکوي يعنې Pنه نه بيرته P ورکوي.

بيا : دوه واره نه والی د همغې لومړنی وينا رښتياارزښت لري

د ډاکتر ماخان ميري شينواري کتابونه يا ژباړې او ليکنې

د ډاکتر ماخان شينواري پوهنيز کارونه، ځانګړي دي، دا په دې مانا چې د نورو پښتو ليکنو سره د پښتو ژبې له مخې پوره توپير لري او سوچې بوچې نوې دي. په لاندې ډول:

١ – ډاکتر شينواري نږدې خلوېښت کتابونه د شمېرپوهنې ريښه کې په پښتو کړې، دا په دې مانا، چې د عربي ويونو په ځای يا يې نوره هم ښه د مسلکي نومونو انډول پښتو ويونه ليکلي.(دا انډول نومونه په پښتو کې شته، جوړ شوي نه دي)

٢ – په درې کتابونو کې يې فزيک هم په پښتو ليکلی، دا په دې مانا، چې پوهنيز او مسلکي ويونه په پښتو دي، چې دا هم د پښتو ژبې له پاره لومړی ځل دی.

٣ – دوه کتابونه د ژبې په هکله، چې هلته هم د نورو ليکوالانو د ليکنو د سمون سره سر او کار لری ، چې نوموړی په کې تراوسه ځانله دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه په دې نورو ليکنو کې هم. ملامتي به د نومړي وي، خو وايي، چې کړنې يې د ژبلار سره سمې او سم انديزې دي.

که ژبسمون، چې بيا هم ډېر غزېدلی او چاپ ته چمتو دی، هغه ويونه د څېړنې لاندطې نيولي، چې ناسم ژبې ته را ننباسل شوي.

زما زياتې ليکنې له پخوا په ټول افغان او اوس همداسې هغه زيات يې د تاند په خپرونه او د دعوت خپرونه کې خواره شوي او نور هم دا کار پسې روان دي.

د ډاکتر ماخان شينواري چاپ او ناچاپ ليکنې:

1988 Vienna (Austria):

لومړی:

.... ۴۵ ....

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact topological algebra : contributions to general algebra 6 ; Page 117 – 122

1987 Vienna (Austria):

دويم:

لومړی- Interpolation und Aproximation durch Polynime in Universalen Algebren . Diss . Uni. Wien

دويم-   *Interpolation and Aproximation by Polynome in universal Algebras, Dissertation at the University of Vienna/Austria*

لاندې د شميرپوهنې پښتوټول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي

2000 Bonn (Germany):

دريم   :د شميرپوهنې ستر کتاب   :د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره)دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب   په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې ليکنه به يې ځنو ځايونو غزېدلې او ځنې ځايونه ترې لرې شوي دي)

2003 Bonn (Germany):

څلورم   :ځمککچپوهنه)هندسه(، په سلو، زرو کې شمېرنه، د ګټې – او کټې د کټې شمېرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتياوې پوره کوي

2003 Bonn (Germany):

پنځم   :الجبرونه)د الجبر بنسټونه دي ketabton:com) (ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

شپږم :د شمېرپوهنې   انګرېزي –پښتو ډکشنري ketabton:com). ته پورته شوی)

2003 Bonn (Germany):

....   ۴۶ ....

اووم :د شمېرپوهنې الماني ـ پښتو -او پښتو الماني ډکشنري   (ketabton:comته پورته شوی)

Mathematical dictionary German/ Pashto and Pashto/German

2003 Bonn (Germany):

اتم :دفرنځيال برابرون)دا کتاب په دې ځانګه کې يو پيل   دی، ساده ليکل شوی ketabton:com) (ته پورته شوی)

Differential equation Translation; An Introduction

Bonn (Germany): 2003

نهم :د شمېر پوهنې فرمولونو ټولګه

Mathematical Formulas

(c) ketabton.com: The Digital Library

2003 Bonn (Germany):

لسم : شمیرپوهنه له عربي په پښتو

1997 Bonn (Germany):

یوولسم :د افغانستان په هکله سپیني خبرې :په المان کې

،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه :له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلي .

ژباړې او نورې لیکنې:

Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de) :

لاندې د برینکمن لیکنې چې له پرینکمن ن ج ځخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

.... ۴۷ ....

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:comته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره (ketabton:comته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره (ketabton:comته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱ ketabton:com) ته پورته شوی)

اتلسم – انالیزې ۲ ketabton:com)ته پورته شوی)

نولسم – کربنیز الجبر ketabton:com)ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهنې بنسټونه ketabton:com)ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه ketabton:com)ته پورته شوی)

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز ketabton:com)ته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه ketabton:com)ته پورته شوی)

نورې ژباړې

۱۳څلرویشتم – له grundstudium.info/linearealgebra/www. څخه:کربنیز الجبر ketabton:com)ته پورته شوی)

پنځویشتمGeorg Gutenbrunner – ګڼونپوهنه یا د اعدادو تیوري (ketabton:comته پورته شوی)

.... ۴۸ ....

Bonn (Germany):

شپږویشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍبرخه :د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهنې برخې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره ګټور دی .په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلې ketabton:com) ته پورته شوی)

اوه ویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه ketabton:com (ته پورته شوی)

اته ویشتم - ځمککچپوهنه (هندسه) (دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton:comته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

دېرشم - ډېرۍ پوهنه یا سټ تیوري ketabton:com)ته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند)منطق ریاضي (ketabton:com (ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک ketabton:com)ته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلوردېرشم -داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راڅخه نابلد شوی :د مشتق او انتیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې ketabton:com)ته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انګریزي پښتو او عربي +دري ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري ketabton:com (ته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه ketabton:com)ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې)دا هغه لیکنې دي، چې څنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي(.

نه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

.... ۴۹ ....

نوري لیکنې، چې په ژباړه یې پیل شوی، خو لا پوره نه دي

څلوېښتم –د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپریږي :د ګروپونو تیوري ketabton:com)ته پورته شوی)

-د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګې پورې ژباړل شوی)دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم .دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر -دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي (او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوځلوېشتم - فزیک لومړۍبرخه   ketabton:com)ته پورته شوی)

دوه ځلوېښتم – فزیک دویمه برخه .برېښنا پوهنه .همدا کتاب (. ketabton:comته پورته شوی)

درېځلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه .دې کتاب کې د ښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي). ketabton:comته پورته شوی)

څلورځلوېښتم – د فزیک کوچنۍ ویونو دکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه ځلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton:com ته پورته شوی)

شپږځلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي)

اوه ځلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰

اته ځلوېشتم – ژبسنوم (که غواړې دویم غزېدلې لیکنه) : له پخوانۍ لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دې پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیځوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خوریري او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته ګوته نیول شوي او په دلایلو روښانه شوي، چې ژبمینوالو لهپارهیې لوسته او ګوتنیونه اړیینه ده.

نهه ځلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰

ډا کټر شينوارى ليکني چېرته ميندلکيږي؟:

زما نږدې ۳۹ نه ډېر کتابونه په کتابتون ټکی کوم Ketabton.com زما د غزيز او ان د ښوونځي له وخت ملګري، خو له ما پوره ځوان ستانه مير زهير شينواري ځوي زما د ګران ځوان وراره ګل شمشاد زهير شينواري له خوا خواره شوي او هيله ده، چې دا نور به هم زر تزره راته خواره کړي، چې ډېره مننه ترې کوم.

د ډاکتر شينواري د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

۱ – د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ – د افغانستان کلتوري ټولمه کولن ميشنيش

اړيينه يادونه: د ښوونځي نهم ټولګي شميرپوهنې کتاب کې مې نوم ليکل شوی، خو ما په کې څه نه دي ليکلي.

د دولسم ټولګي له پاره يې پښتو او دري کتابونه ليکلي وو، چې هغه بيا په بل نامه چاپ شو او پوره ناسمونونه يې درلودل، پرته له هغو پوښتنو يا نور جملو اوبيونو يا حلونو څخه، چې هغه همغه د ډاکتر شينواري د ليکنې په کې پاتي وو او د ده نوم هم په کې نه وو. د پوهنې وزارت او تر جمهورريس پورې يې ليکنې ولېږلې، خو د نصاب استادانو په غوښتنه يې د نورو کارونو څخه ډډه وکړه، وايي، چې څه مې بې له دې هم نه شو کولی

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

د ډاکتر ماخان میرې شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل یې نوم ،،میری،، وو، چې د رحمابابا لیسه کې نوملیکلو وروسته ماخان باندې بدل شو)

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

د مور نوم: ارواښاده پستو

د نیکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نیا نوم: ارواښاده صبربي بي

دزیږیدو کال :ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږېدلی دی)دا خو هغه رسمي ز ک دی .سمه نیټه یې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وایي ۱۳۲۰ ه ک دی(

د زیږیدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زیږېدلی.د مورګۍ غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو ځخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځې هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کليوالي ښوونځي :له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې
مورګۍ لومړني ښوونځي، چې دی یې هم د لومړنيو زوکوونکو له ډلې
څخه وو.

د رحمان بابا لېسه :له لومړي او بيا له دريم تر ۱۲
ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا ليسه کې له دريم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې
اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې
کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر مياشت د ښوونځي برس له لارې اتريش ويانا ته
تګ.

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ويانا اړوند مودلينګ کې د
الماني يا ښه يې اتريشي ژبې او د ديارلسم ټولګي
لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وينا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زياتو ستونځو
سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بريالی شو(دا نو
پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنيو چارو وزارت کې
مامور .

د ۱۹۸۸ مارچ څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان
جمهوريت سفارت کې د سفير دندې د شارژد افير)صفر نه وو (تر نوم
لاندې .

له هغې وروسته په جرمنې کې سياسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي
د پيداېښتي پوهنو څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د رياضي څانګه
کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخان شینواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷ ۱۹ څخه همدا د کتابونو لیکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي .

ماخان میرې په ۱۹۷۲ کې له لرې د میرمن ښاپیرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلۍ .

ده د میرمن ښاپیری سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې څانګه او اباسین نومیږي .څانګه په المان کې د پوهنتون علمې همکاره هم وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې .

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library